

Stadiul cercetărilor din epoca romană și prima epocă a migrațiilor din Bazinul Tisei Superioare

Robert GINDELE

Delimitarea geografică.

Bazinul Tisei Superioare se delimitează foarte bine geografic pe direcțiile vest, nord și est. Spre nord limita geografică este bine marcată prin lanțul muntos al Carpaților Păduroși. La est limita geografică o constituie munții Rodnei, iar spre sud-est limita geografică poate fi considerată linia munților Meseș. Limita sud - estică corespunde practic cu limesul nord - vestic al provinciei Dacia¹.

Vestul arealului studiat (bazinul hidrografic al râului Hernad) este îngrădit de munții Csergo, Levice și Spiss. Bazinul Hernadului se continuă spre sud-vest cu bazinul hidrografic al râului Sajó, delimitat la sud-vest de munții Bükk.

Este foarte dificilă definirea limitei sudice a teritoriului studiat de noi, pentru că, deși în primul rând trebuie avută în vedere întinderea bazinului hidrografic, în unele cazuri granițele unor fenomene arheologice nu se suprapun automat acelorași regiuni geografice. Valea superioară a Barcăului, deși foarte probabil din punctul de vedere a habitatului are aceleași caracteristici ca și valea superioară a Crasnei, nu o putem include în arealul studiat de noi, pentru că din punct de vedere hidrografic tinde spre sud-vest, și face parte deja din Bazinul Tisei Mijlocii. Asemănătoare este situația și pentru zona orașului Tășnad, unde râurile Cehal și Checheș tind prin valea Ieriului spre Bazinul Tisei Mijlocii. Continuând, spre vest se delimitează destul de bine valea superioară a Ierului, cu cumpăna apelor dintre Crasna și Ier în zona Unimăt- Ady Endre - Ghenci. Apele cu debit mic, care cresc în urma ploilor din Câmpia Careiului, tind spre valea Crasnei, cumpăna apelor fiind între Carei și linia Ianculești- Marna- Ciumești. Descoperirile de la sud de aceste cumpene ale apelor nu mai fac parte din materialul studiat de noi.

La vest de Carei, până la Tisa, limita geografică este greu de definit. Deși din punct de vedere strict hidrografic apele din interdunele din zona de nisipuri Nyírség tind spre nord, spre bazinul Tisei Superioare, în epoca romană această zonă era locuită preponderent de sarmați, cu legături din punctul de vedere a culturii materiale înspre bazinul Tisei Mijlocii. Între Dunăre și Tisa nu putem să tragem o graniță exactă între cultura materială sarmatică și cea germanică. Limesul sarmatic a fost considerat drept o materializare a unei granițe existente anterior. Săpăturile de mari dimensiuni legate de construcțiile de autostrăzi din vecinătatea Dunării au demonstrat însă, că pe de o parte există complexe cu material amestecat sarmato-germanic, pe altă parte complexe cu material sarmatic și germanic apar și la sud și la nord de linia valurilor de pământ. Foarte probabil, această „graniță” dintre cele două culturi materiale a fluctuat în timp și au existat și procese de aculturație².

La vest de Tisa, în zona sud-vestică a bazinului Tisei Superioare descoperirile sarmatice cu excepția celor mai timpurii, nu depășesc spre nord linia valurilor³. La est de Tisa, în Nyírség, considerăm că, în lipsa cercetărilor aprofundate, putem stabili deocamdată o limită sudică ipotetică a teritoriului studiat de noi, pe linia valului de pământ exterior al limesului sarmatic, la cca. 20 km est și nord de orașul Nyíregyháza⁴.

Stadiul cercetării privind orizontul funerar.

Perioada 1870-1918.

Morminte plane de incinerare au fost semnalate începând din 1890 pe teritoriul Ucrainei de azi la Ardanovo-Rokutni, unde au fost descoperite două săbii îndoite, care având în vedere caracterul ritualului, provin foarte probabil din morminte de incinerare⁵. Tot din această zonă provine un inventar funerar mai bogat, descoperit în 1900, format din: o sabie îndoită în trei, un umbo de scut, o aplică de curea, un fragment de mâner de scut, un pinten, o placă de curea, un cuțit, trei vârfuri de

¹ Din punct de vedere hidrografic, Bazinul Tisei Superioare îi aparține și Someșul superior, dar din considerente istorice am delimitat spațiul studiat de noi pe linia limesului roman.

² Kulcsár 1997, p. 715.

³ Lovász 1992, p. 42.

⁴ vezi harta cu linia ipotetică la Istvánovits 1993, fig. 2.

⁵ Kobaly 1998, p. 113-114.

Satu Mare – Studii și comunicări, Seria Arheologie, XXII/I, 2005

lance, toate din fier. În perimetrul comunei, în punctul Ternik, în 1898, a fost descoperit un inventar funerar format din două vârfuri de lance, o cataramă în formă de D și doi pintenii. Datorită activității colecționarului Lehoczky Tivadar au mai fost salvate descoperiri care probabil provin din morminte de incinerare. O sabie a fost cumpărată de la Novoselica în 1875, o sabie scurtă de la Svaljevo în 1885, un umbo de scut, cinci vârfuri de lance, o foarfecă, o cataramă din fier, o oală modelată cu mâna (s-a pierdut) de la Smogolovica în 1908, un vârf de lance de la Stanovo în 1869⁶.

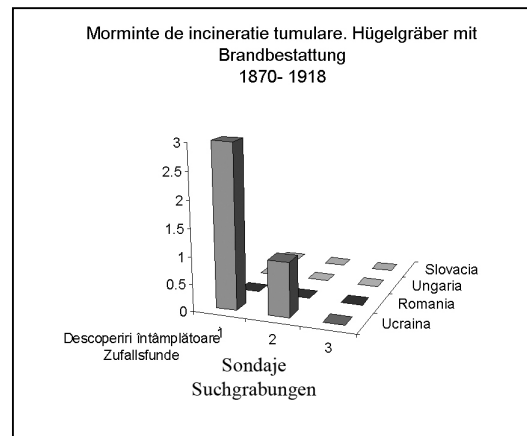
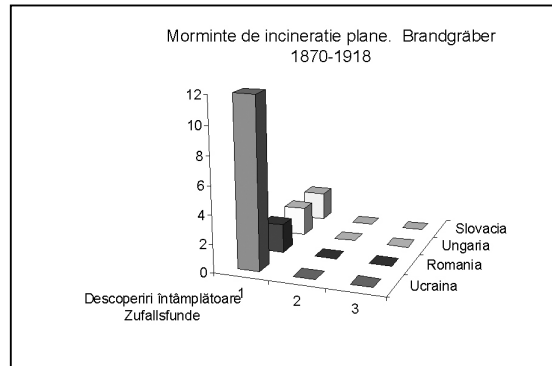
La sfârșitul secolului al XIX-lea în nord-vestul României au fost descoperite inventare funerare, care probabil provin din morminte de incinerare: în 1895 la Apa un umbo și un mâner de scut din bronz (tip roman), o sabie lată, cu două tășuri (tip roman), un vârf de lance, un pinte și o foarfecă din fier⁷; la Boinești o sabie, un umbo, un vârf de lance din fier⁸.

Pe teritoriul Slovaciei, la sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea, au fost colecționate de la Bodrog obiecte care probabil provin din morminte de incinerare: o brățară, părți dintr-un lanț de bronz, șase vase și cinci perle de lut, două lame de obsidian, o monedă mică romană din bronz, o sabie, șase vârfuri de lance, șase foarfece, fragmente de fibule de fier, doi pintenii, cinci cuțite. La o dată mai târzie au fost descoperite trei fibule romane, o cheie, un fragment de brățară din bronz; patru mărgelă de sticlă, o mărgelă de lut, o mărgelă de granit⁹. Piese care provin probabil din morminte de incinerare au fost semnalate de la Lesne¹⁰.

Pe teritoriul Ungariei, descoperiri funerare din morminte de incinerare de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea provin de la Kékese (un umbo de scut, doi pintenii, două vârfuri de lance din fier)¹¹ și de la Gibárt (doi pintenii, un vârf de lance încrustat cu argint, un vârf de lance simplă, un vârf de săgeată, șapte cuțite, o sabie, un mâner de scut, toate din fier, și o urnă)¹².

Morminte de incinerare tumulare au fost semnalate la sfârșitul secolului al XIX-lea începutul secolului al XX-lea pe teritoriul Ucrainei. La *Russkoe Pole* a fost identificată o necropolă tumulară cu 16 tumuli cu diametre de 4-8 m, dintre care a fost secționat tumulul 11, cu inventar format din vase ceramice. Preotul local a secționat un alt tumul și a păstrat din descoperiri 20 de fibule¹³. De la *Kalnik* provine un solidus Constantin II (337-340)¹⁴ dintr-un tumul, de la *Kljucarki* o monedă de aur Nerva (96-98) dintr-un tumul¹⁵, de la *Liskovo* un vas modelat cu mâna, grosolan și o monedă de aur Maximinius (235-238)¹⁶.

Mormintele de inhumare, din păcate, nu au fost bine documentate. Morminte de la care avem informații mai multe au fost descoperite la sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea.

⁶ vezi toate la Kobaly 1998.

⁷ Semnalat Vende 1909, p. 411; Hampel 1896, p. 177.

⁸ Semnalat Vende 1909, p. 411; publicat Kovács 1964-65.

⁹ Semnalat Hampel 1892, p. 374; Lamiova Schmiedlova 1969.nr. 6. 405

¹⁰ Benninger 1937, p. 51. Nr. 150.

¹¹ Publicat Istvánovits - Kulcsár 1992, p. 55.nr.24.

¹² Publicat Kossina 1905, p. 383-384.

¹³ Semnalat Mihalik 1892, p. 92.

¹⁴ Lehoczky 1892, p. 76.

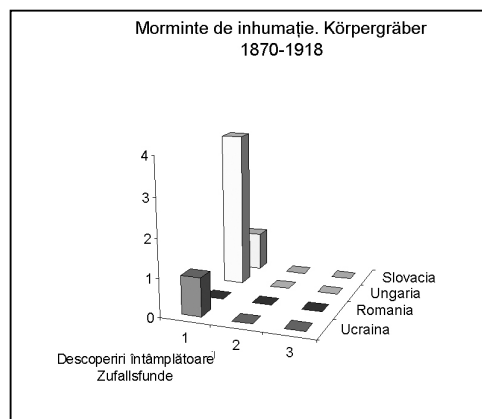
¹⁵ Lehoczky 1892, p. 91.

¹⁶ Publicat Kobaly 1997, Nr.10. 40, pl. 9.

La *Barabás* (în publicații este cunoscut ca loc de descoperire *Mezőkászony – Kosino-Kosinü-Kosino*¹⁷), a fost descoperit incidental un mormânt în 1896, orientat V-E, cu adâncimea de cca. 2 m., cu inventar format din două fibule mari de argint, două cataramă de argint, o oglindă, o fusaiolă, un colier din mărgelă de sticlă și chihlimbar, un pahar de sticlă, un ulcior de lut.

Mormântul descoperit la *Gáva-Katóhalom* în 1898, este orientat N-S, cu adâncimea de 3,5 m, cu inventar format dintr-o sabie cu mâner cu inel, de 50 cm, pe partea stângă a scheletului, o aplică de bronz, un vas brun-cărmiziu, modelat la roată, cu motive lustruite, pe partea dreaptă a craniului¹⁸.

Foarte probabil dintr-un mormânt de înhumare provine ansamblul de obiecte de la *Gáva-canalul Lónyai* format din: două fibule mari de argint, o cataramă de argint, o brățară și mărgelă de aur, mărgelă de chihlimbar, pandantive de aur și argint¹⁹; la fel, ansamblul de obiecte din *comitatul Bereg*, fără loc de descoperire mai exact, format din: o brățară de aur, un șirag de mărgelă de calcedon, chihlimbar, aur, două fibule de argint aurite, doi cercei de aur cu cap poliedric, un inel de aur, o fibulă de aur cu acvilă din almandin, un ulcior²⁰; ansamblul de obiecte de la *Gelénés* format din două fibule de aur, cu almandin²¹; ansamblul de obiecte de la *Košice*, format dintr-o fibulă de placă din argint, cu placă semicirculară, un cuțit din fier și un ulcior cu mâner și motive lustruite²².

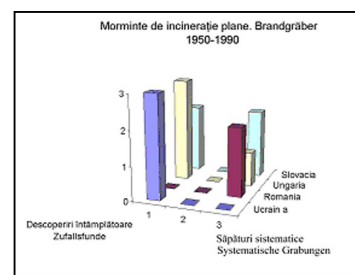

Perioada 1918- 1950.

În perioada interbelică descoperirile funerare au scăzut mult la număr. Pe teritoriul Ucrainei Subcarpatice la *Verhnya Viznyca* au fost descoperite o sabie și două coase²³ și pe teritoriul Ungariei la *Mubi* cu ocazia unei săpături la un obiectiv preistoric a fost cercetat un mormânt, având ca inventar o urnă cu talpă, modelată fin cu mâna, negricioasă, lustruită, ornamentată cu zvastică și triunghiuri și trei fusaiole²⁴.

Perioada 1950-1990.

După al doilea război mondial, începând cu anii 1950 cercetările arheologice au luat amploare în toate cele patru țări din bazinul Tisei Superioare. De pe teritoriul Ucrainei Subcarpatice provin inventare funerare din morminte de incinerare din anii 1960 de la *Ardanovo - Rokutny*: un papuc de lance, un vârf de lance, două fragmente de foarfecă, un cuțit de fier; din 1980 de la *Ardanovo – Kostici*: două vârfuri de lance²⁵. Cu ocazia unei săpături pentru alte perioade la *Osoi* în 1954 au fost descoperite trei vârfuri de lance care, probabil aparțin unor morminte de incinerare²⁶.

Pe teritoriul Ungariei au fost publicate obiecte ca provenind dintr-un mormânt de incinerare de la *Hejőkeresztúr*, dintr-un mormânt descoperit în condiții neclare în 1958, având ca inventar o cataramă circulară de argint, un cercei de aur, un cercei de argint, un pandantiv de aur, o talangă de bronz, două vase de ofrandă (o strachină cenușie, modelată la roată, și o oală grosolană, modelată cu

¹⁷ Vezi toată problematica la Bóna 1986, nota 256.

¹⁸ Istvánovits 1990, Nr.10.96, pl. XVII.1,2,3.

¹⁹ Hampel 1911, p. 135-147.

²⁰ Semnalat Bóna 1986, p. 73, pl. 24; Hampel, Jelentés a MNM 1906 évi állapotáról 40-43, poza 7.1-7; Alföldi 1932, p. 49.

poza 14; Csallány 1961, p. 220, nr.177. 204 t.1-15.218 t.5; Bóna 1976, p. 100.2-3.; Kovrig 1951, p. 132. poza 40a.

²¹ Bibliografia detaliată la Bóna 1986, nota.243.

²² Semnalat Benninger 1937, p. 57. Nr. 172; publicat fibula Mihalik 1894.

²³ publicat Kobaly 1998, p. 117.

²⁴ Publicat Leszih 1939, p. 70, 72, 73, III.t.4-7.

²⁵ Publicate la Kobaly 1998, nr.1, nr.3.

²⁶ Publicat Kobaly 1998, nr.8.

mâna, negricioasă)²⁷. La *Nyékéldháza - Kavicsbánya* au fost semnalate atât morminte de înhumare, cât și morminte de incinerare, cu urne și fragmente de terra sigillata sau imitații de terra sigillata²⁸. La *Nagyvarsány - Hajnal utca 4* a fost descoperită o sabie și un vârf de lance și pe un alt amplasament părți dintr-un umbo de scut, un mâner de scut cu nit, un vârf de lance, o sabie îndoită, o bandă de fier²⁹. Ca descoperire funerară probabilă dintr-un mormânt de incinerare trebuie să menționăm un vârf de lance ornamentat de la *Tiszakanyár*³⁰.

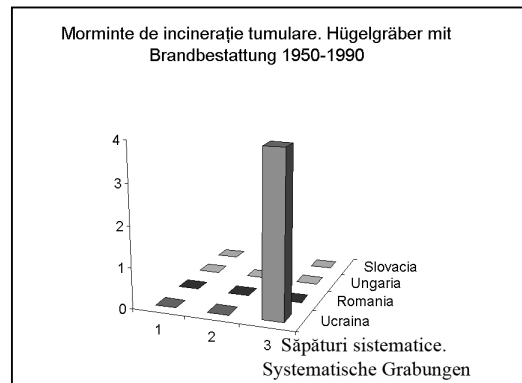
Pe teritoriul Slovaciei morminte de incinerare au fost cercetate la *Streda na Bodrogom*, unde au fost descoperite patru vase³¹, la *Lesne* din mantaua unui tumul provin un umbo de scut, un mâner de scut, un vârf de lance³², la *Kvarkove* cu ocazia construirii unui lac de acumulare a fost distrusă probabil o necropolă, de unde au fost recuperate cinci fragmente de săbii, 14 vârfuri de lance, două umbouri de scut, două aplici de bronz, o brățară de bronz, cinci cârlige, cinci cataramă, două fibule, două foarfece, 14 cuțite și un fragment de terra sigillata³³. Între anii 1960-1975 la *Zemplin - Szélmalomdomb* a fost cercetată o necropolă de incinerare cu morminte tumulare și plane, cu o parte din morminte încadrabile cronologic în perioada studiată de noi³⁴.

Pe teritoriul României, în anii 1960, au fost cercetate 74 de morminte de incinerare plane la *Medieșu Aurit - La Leșu*³⁵ și între anii 1987-89, patru morminte la *Badon- Doaște*³⁶. La *Crasna*, cu ocazia canalizărilor, au fost descoperite fibule, vârfuri de lance, un umbo de scut din fier³⁷, dar aceste piese au fost pierdute și apartenența lor la perioada secolelor II-V este pusă sub semnul întrebării.

După al doilea război mondial au fost cercetate mai multe necropole tumulare de incinerare. Pe teritoriul Ucrainei Subcarpatice au fost cercetați: opt tumuli din necropola de la *Iža I*, doisprezece tumuli din necropola de la *Iža II*³⁸, cu unul sau mai multe morminte sub un tumul, cu inventare compuse din urne, fibule, cataramă, mărgelă, pandantive, cuțite, un vârf de lance; doi tumuli la *Patkanevo*, cu înălțimi de 1,5 și 2,6 m, diametre de 18 și 20 m.³⁹; un tumul la *Bratovo* cu cinci morminte, cu un inventar bogat format din urne, fibule, mărgelă, cataramă, pandantive, umbo de scut, vârfuri de lance, pînteni⁴⁰.

În această perioadă descoperirile de morminte de înhumare au fost mai bine documentate. În Ungaria, la *Kisvárd - Nagyboldogasszony ut*, cu ocazia exploatarei lutului au fost descoperite patru morminte de înhumare, din care două morminte de adulți, unul orientat S-N și două morminte de copii. Inventarul mormintelor se compune din fibule, cataramă, monede romane din argint din secolul al II-lea, câte un vas la picioarele scheletelor⁴¹.

Tot la *Kisvárd*, în punctul *Darusziget* a fost descoperit un mormânt de înhumare mai deosebit, orientat N-S, cu o groapă de mormânt adâncă de 4 m, cu sicriu de lemn, în care a fost înmormântată o fetiță, având ca inventar funerar un piepten de os, cu mâner triunghiular, o cataramă de argint, un ulcior cenușiu, o strachină și un cuțit de lemn⁴². După al doilea război mondial au fost deranjate probabil două necropole de înhumare la: *Miskolc- Szirma- Fáskert*, datată între 254-361 cu monede de la Gallienus, II. Claudius Gothicus, Diocletianus, I. Constantinus, I. Licinius, II. Constantius, I.

²⁷ Publicat Csallány 1958, nr.1., nr.83.

²⁸ Lovász 1992, p. 36, pl.5.

²⁹ Publicat Istvánovits-Kulcsár 1992, p.58, nr.31.

³⁰ Semnalat Bóna 1986, p. 63, vezi nota 149.

³¹ Semnalat Lamiova-Schmiedlova 1969, p. 437, nr.98.

³² Publicat Budinsky Kricka 1967, p. 310

³³ Publicat Lamiova Schmiedlova –Macala 1991; Lamiova- Schmiedlova 1992, pl.2.

³⁴ Publicat Budinsky-Kricka-Lamiova Schmiedlova 1990.

³⁵ Dumitrașcu-Bader 1967, Horedt 1973, p. 91-98, Dumitrașcu 1993, p. 104-108, nr.3.

³⁶ Publicat Matei-Stanciu 2000, p. 28-30, nr.9 (14).

³⁷ Semnalat Matei 1986, p. 802.

³⁸ Kotigorsko 1980

³⁹ Kotigorsko 1995, p.124.

⁴⁰ Kotigorsko 1988.

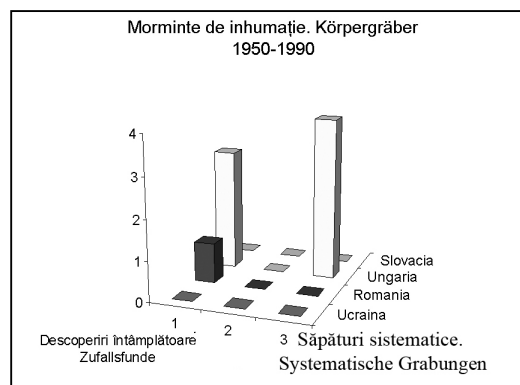
⁴¹ Semnalat Németh 1966, 87.

⁴² Németh 1988. 219-220, pl.V.; Németh 1970 a, p. 51; Németh 1970 b., p. 313.

Constans, cu informații mai clare despre patru morminte, unul orientat N-S, cu inventarele compuse din fibule, cataramă, mărgelă, un vas la picioare, la un mormânt un cuțit și o sabie⁴³ și la *Nyékéldháza - Kavicsbánya* morminte de înhumăție, orientate S-N, cu vase de dimensiuni mici la picioare, mărgelă de sticlă, fibule cu picior întors dedesubt din fier și din bronz⁴⁴. Un mormânt de înhumăție a fost descoperit la *Tiszapalkonya - Hőerőmű*, cu trei cataramă și o oglindă de bronz⁴⁵. O altă categorie o reprezintă mormântul de înhumăție de la *Zábony - Ady Endre út*, cu două fibule mari de argint aurit și un șirag de mărgelă. Din păcate nu avem informații despre poziția scheletului⁴⁶. Pe teritoriul României, în arealul geografic studiat de noi a fost descoperit un singur mormânt de înhumăție în 1986 la *Urziceni- Pichet*, fără informații despre poziția scheletului, cu un singur vas⁴⁷.

Perioada 1990-2000.

În anii 1990 s-a înregistrat o scădere a informațiilor despre mormintele de înhumăție. În Ucraina, cu ocazia săpării unei canalizări au fost cercetate trei morminte de incinerăție la *Kvasovo*⁴⁸. În 1991 cu ocazia săpăturilor pentru alte perioade la *Bicaș - Corbuțu* a fost descoperit un complex, care a fost probabil un mormânt de incinerăție, având ca inventar fragmente ceramice cenușii, o fusaiolă și lama unei cuțit de fier⁴⁹. În anii 1995-96 la *Lazuri - Lubi tag* a fost cercetat un tumul cu mai multe morminte sub manta, având ca inventar fragmente ceramice, fier și bronz topit, și un fragment de lorica squamata⁵⁰.

Majoritatea descoperirilor care provin din morminte de incinerăție sunt accidentale. Dacă facem o comparație între microregiunile bazinului Tisei Superioare, putem observa, că numărul descoperirilor incidentale este deosebit de mare pe teritoriul Ucrainei Subcarpatice. Dacă considerăm relevantă ideea "dinamicii descoperirilor întâmplătoare", aceasta ne poate duce în eroare. Este cert, că numărul descoperirilor depășește constant pe cele din zonele alăturate, dar numărul surprinzător de mare de descoperiri din a doua jumătate al secolului al XIX-lea se datorează activității colecționarului Lehoczy Tivadar, al cărei jurnal științific s-a păstrat⁵¹ și furnizează informațiile primare necesare pentru prelucrarea colecției. În comitatele din Nord - Estul Ungariei, descoperirile întâmplătoare din a doua jumătate a secolului al XIX-lea se datorează recuperate de colecționarul Jós András⁵², păstrarea celor din zona actuală României nord-vestice nu se datorează activității unui colecționar, ci controlului Muzeului Național Maghiar la investițiile publice⁵³ sau cartării descoperirilor antice pentru monografiile de comitate⁵⁴. La sfârșitul secolului al XIX-lea au fost descoperite incidental, pe teritoriul Slovaciei de azi, mormintele cu inventar deosebit de bogat de la *Ostrovany*⁵⁵ și *Cejkov*⁵⁶ al căror rit funerar nu este încă mulțumitor clarificat.

⁴³ Végh 1974-75, p. 75.

⁴⁴ Lovász 1992.

⁴⁵ Publicat Csallány 1958, p. 84, nr. II., Istvánovits-Kulcsár 1993, p. 32., nr.38. pl.VII.1,3-5,9.

⁴⁶ Semnalat. Dienes 1960, p. 78; Bóna 1961, p. 93.

⁴⁷ Németi 1983, p. 144-145.

⁴⁸ Kobaly 1997, p. 40, nr.6.

⁴⁹ Publicat Matei - Stanciu 2000. p. 33-34, nr.20 (36).

⁵⁰ Kotigorsko 1998.

⁵¹ Kobaly 1998, p. 113. Manuscrisul se păstrează la Muzeul de Istorie al Ucrainei Subcarpatice.

⁵² Este fondatorul primei colecții publice din comitatele Szabolcs-Szatmár-Bereg.

⁵³ Mormântul de la Apa a fost descoperit cu ocazia exploatarei prundișului pentru construcții de căi ferate.

⁵⁴ Mormântul de la Boinești a fost publicat prima dată în fotografie de Vende Aladár în monografia comitatului Szatmár (Vende 1909, p. 411).

⁵⁵ Raporturi semnate de Hampel în fiecare an în AE.

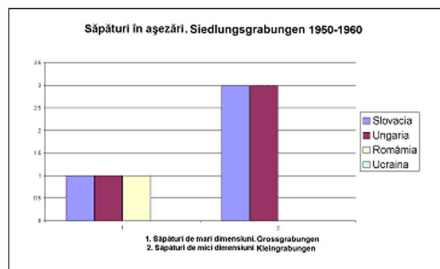
⁵⁶ Benninger 1931.

*Stadiul cercetării privind așezările.**Perioada 1870 - 1945.*

În comparație cu studiul descoperirilor funerare, problematica așezărilor a ajuns mult mai târziu în atenția cercetării. Deși au fost executate mai multe săpături în diferite așezări preistorice, așezările din epoca romană - probabil și datorită materialului ceramic mai puțin spectaculos - au rămas nesăpate. Între cele două războaie mondiale au fost executate săpături numai în 1934 la *Miskolc - Zsarnai tag*. A fost descoperită o vatră, databilă în epoca romană, cu posibilitatea datării sitului cu o monedă Claudius Gothicus II (268-270)⁵⁷.

Perioada 1945-1960.

Cercetările privind așezările din epoca romană în țările din Bazinul Tisei Superioare au fost demarate în anii 1950. În România o așezare a fost cercetată la *Ciumești - Malombáta*, în cadrul unei săpături direcționate pe dezvelirea unei așezări celtice. În afara complexelor celtice au mai fost descoperite mai multe gropi, vetre și un „semibordei”, databile în epoca romană⁵⁸.

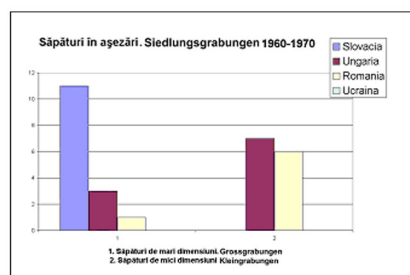
În Slovacia, în anii 1950 a fost demarată o săpătură sistematică la *Prešov* unde au fost cercetate două locuințe, o depunere de vase și două gropi de provizii din perioada romană imperială timpurie și o locuință și șapte gropi de provizii din perioada târzie a epocii imperiale, precum și mai multe cuptoare sau vetre în aer liber distruse.⁵⁹ În 1958-1959 au fost demarate cercetările la *Blažice - Dorina*, cu dezvelirea a două cuptoare de ars ceramică, o locuință și cuptoare gospodărești. Sondaje și săpături de mai mici dimensiuni au fost executate la *Kostany - za*

cintorinom, unde au fost cercetate 15 gropi tip „kulturgruben” (gropi cu pereți arși), 13 alte complexe și o locuință⁶⁰, la *Dubravka - Meierhof Komaniica* cinci vetre și două gropi⁶¹, la *Male Trakany* un singur cuptor⁶² și la *Sena III* șase gropi⁶³.

În Ungaria, cercetarea așezărilor din epoca romană, după al doilea război mondial a început în anii 1950 cu ocazia construirii stadionului din *Ózd*. Au fost cercetate 22 de locuințe, 11 vetre și cuptoare și 61 de gropi. La *Bodrogekereesztúr* la *punctul Kutvasor*, cu ocazia cercetării unui sit eneolitic în 1951, au fost descoperite câteva fragmente ceramice din epoca romană și la *punctul Tokaji út* în 1958, cu ocazia săpării unei șanț de conductă de gaz, au fost cercetate mai multe gropi⁶⁴. La *Miskolc - Söletkapu* în anii 1950 au fost salvate câteva complexe de locuințe⁶⁵, la *Árka* o locuință cu 22 de greutatea de lut și un cuptor în aer liber⁶⁶.

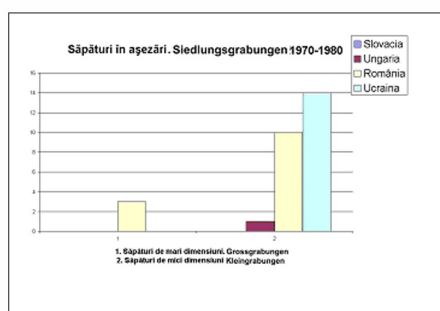
Perioada 1960-1970

Anii 1960 au însemnat intensificarea cercetărilor în Slovacia, Ungaria și România, dar aceste săpături au fost doar de mici dimensiuni. În România săpăturile sistematice au fost demarate în anii 1960 în așezarea de la *Medieșu Aurit - Șuculen*, unde au fost cercetate mai multe cuptoare (13) și complexe gospodărești⁶⁷. Concomitent cu cercetarea de la *Medieșu Aurit* au fost executate sondaje și săpături de mai mici dimensiuni la *Bolda - La Spini*⁶⁸,

⁵⁷ Végh 1974-75, p. 74, Nr. 44.⁵⁸ Zirra 1967, p. 6, 7, fig.2, 3.⁵⁹ Budinski -Kricka 1963, p. 42.⁶⁰ Pastor 1962.⁶¹ Lamiova-Schmiedlova 1969, p. 407, nr. 23; Cilinska 1959.⁶² Budinsky-Kricka 1960, p. 221.⁶³ Lamiova-Schmiedlova 1969, p. 433-436, nr.89.⁶⁴ Végh 1974-75, p. 68, nr. 27.⁶⁵ Párducz 1957, p. 44-59.⁶⁶ Salamon 1970 a⁶⁷ Dumitrascu-Bader 1967.⁶⁸ Matei- Stanciu 2000, p. 36, nr.26 (43).

unde a fost cercetat un cuptor de ars ceramică, la *Culciu Mare - Zöldmező* trei locuințe⁶⁹, la *Medieșu Aurit - La Oșanu* o locuință și trei cuptoare de ars ceramică⁷⁰, la *Mofținul Mic - Pe deal* o locuință de suprafață și patru gropi⁷¹, la *Sarasău - Zăpodie* o locuință⁷². La *Unimăt* a fost executat un sondaj, dar nu au fost descoperite complexe datate în epoca romană⁷³.

Pe teritoriul Slovaciei în anii 1960 au fost demarate mai multe săpături: la *Blažice* au fost cercetate un cuptor de ars ceramică, mai multe cuptoare de uz gospodăresc, două locuințe adâncite în pământ, 12 "gropi cultice"⁷⁴, la *Sebastovce-Barca-Zebes*⁷⁵ trei locuințe adâncite în pământ, la *Ostrovany - Nad Imunou*⁷⁶ două cuptoare de ars ceramică, foarte multe gropi de stâlpi, o locuință, în așezarea de la *Barca* o locuință și trei alte complexe⁷⁷, la *Bracove* gropi cu pereți arși⁷⁸, la *Peder - Kenderföld* o locuință adâncită în pământ, trei gropi cu pereți arși, trei complexe alungite de formă neregulată, trei gropi de provizii⁷⁹. Cu ocazia unor săpături direcționate pe alte perioade au fost descoperite la *Hranicna pri Hornade* o locuință⁸⁰, la *Michalovce* o groapă cu pereți arși⁸¹, la *Koprovica* o vatră și două cuptoare⁸².

Lamiova-Schmiedlova menționează o locuință la *Kechnec III* fără alte informații⁸³.

În Ungaria în anii 1960 au fost executate săpături de mai mici dimensiuni și sondaje. La *Sajókeresztúr - TSZ tanya* au fost cercetate patru gropi⁸⁴, la *Zalkod - Jakab dűlő* două locuințe adâncite în pământ, un cuptor și 12 gropi "din perioada imperială târzie"⁸⁵, la *Garadna - Kastélyzug* o locuință⁸⁶, la *Gibárt - malul Hernádului* mai multe locuințe și gropi, în total 13 complexe⁸⁷, la *Kistokaj - Gerenda - Homokbánya* opt gropi cu destinație nedeterminată⁸⁸, la *Kisvarsány - malul Tisei* o fântână și trei gropi cu destinație

nedeterminată⁸⁹, la *Miskolc - Szabadságtér* o vatră⁹⁰. Săpături de mai mari dimensiuni au fost efectuate la *Miskolc - Szirma* cu dezvelirea a șapte locuințe, cinci vetre, cinci cuptoare în aer liber 25 de gropi⁹¹, la *Szirmabesenyő* cu cercetarea a două locuințe adâncite în pământ, un complex de locuințe, trei cuptoare, 43 de gropi cu destinații diferite⁹², la *Beregsurány - Barátságkert*, unde au fost cercetate un număr mare, de cincizeci de cuptoare de ars ceramică⁹³.

Perioada 1970-1980.

În anii 1970 în România, cercetări sistematice au fost demarate în siturile de la *Lazuri - Lubi tag* și *Lazuri - Râitul lui Bela*, unde de asemenea au fost dezvelite mai multe cuptoare de ars ceramică și complexe gospodărești⁹⁴ și în așezarea de la *Zalău - Bd. Mihai Viteazul nr. 104 - 106*⁹⁵.

⁶⁹ Stanciu 1995, p. 143-144, nr. 13/B.

⁷⁰ Dumitrașcu 1972.

⁷¹ Némethi 1986-87, p. 111; Némethi-Gindele 1997, p. 623-624, nr.54.

⁷² Popa-Harhoiu 1989, p. 249-256.

⁷³ Dumitrașcu 1969.

⁷⁴ Pastor 1960; Pastor 1961; Lamiova-Schmiedlova 1969, p. 405, nr.4; Pastor 1970.

⁷⁵ Lamiova-Schmiedlova 1963; Lamiova-Schmiedlova 1969, p. 437, nr.101.

⁷⁶ Lamiova-Schmiedlova 1964, p. 250.

⁷⁷ Budinsky-Kricka 1969, p. 231-269; Lamiova-Schmiedlova 1970, p. 141, nr.2 f.

⁷⁸ Lamiova-Schmiedlova 1969, p. 405, nr.9.

⁷⁹ Lamiova-Schmiedlova 1969, p. 412-424, nr.74.

⁸⁰ Lamiova-Schmiedlova 1973.

⁸¹ Lamiova-Schmiedlova 1969, p. 411, nr.63.

⁸² Budinsky-Kricka 1970, p. 93.

⁸³ Lamiova-Schmiedlova 1966, p. 7, fig.2.3.

⁸⁴ Végh 1985.

⁸⁵ Salamon 1966.

⁸⁶ Salamon 1970 b, p. 141, nr.40; Végh 1974-75, p. 70, nr. 34,

⁸⁷ Salamon 1970 c.

⁸⁸ Végh 1974-75, p. 71, nr. 42.

⁸⁹ Korek 1984.

⁹⁰ Végh 1964.

⁹¹ Végh 1989.

⁹² Végh 1999.

⁹³ inedit. semnalat Csallány 1966; Csallány 1968; Csallány 1969, au fost dezvelite numai cuptoarele propriu-zise, nu au fost cercetate gropile de deservire (informație verbală E.Istvanovits)

⁹⁴ Lazin 1981-82; Lazin 1989; Lazin 1995; Stanciu 1995, p. 144-145nr. 17/A.

Cercetări de mai mici dimensiuni au fost efectuate la *Călinești - Rogoaze*, unde au fost cercetate două locuințe⁹⁶, *Culciu Mare - Boghilaș* o locuință⁹⁷, la *Dob - La Izvoare* cercetări fără complexe descoperite⁹⁸, la *Mesteacăn - Parbon* o locuință de suprafață⁹⁹, la *Mirșid - Pe luncă* cercetări fără complexe descoperite¹⁰⁰, la *Orașul Nou - Pe șes* două gropi rectangulare cu pereți arși¹⁰¹, la *Satu Mare - Fermele 2-4* două cuptoare, o locuință adâncită în sol și șapte gropi menajere¹⁰², la *Satu Mare - Pădurea Noroieni* o groapă rectangulară cu pereți arși¹⁰³, la *Panic - Uroikert* două locuințe și șase gropi¹⁰⁴, la *Zalău - Valea Mâții/Lamiorul* o locuință și nouă gropi¹⁰⁵, la *Nușfalău- Tigoiul lui Benedek* cercetări fără complexe descoperite¹⁰⁶.

În Ungaria în anii 1970 nu au fost cercetate așezări din epoca romană. A fost recuperat doar inventarul unei gropi la *Kistokaj*¹⁰⁷.

În Ucraina Subcarpatică în anii 1970 cercetările așezărilor au avansat foarte mult datorită săpăturilor de salvare executate la montarea țevelor pentru sistemele de irigații. La Beregovo VI au fost cercetate două ateliere de ars ceramică, trei gropi rectangulare cu pereți arși și mai multe gropi¹⁰⁸, la Cionkas au fost descoperite șapte gropi rectangulare cu pereți arși și cinci complexe cu destinație nedeterminată, la Matievo o locuință, trei construcții, patru gropi rectangulare cu pereți arși, 18 gropi cu diferite dimensiuni, probabil un atelier de fierărie¹⁰⁹, la Perekreștia o construcție cu funcție nedeterminată, la Solonci o locuință și șapte gropi¹¹⁰, la Rafailovo o groapă și o vatră cu pereți arși, la Kortiany un atelier și trei complexe cu funcționalitate nedeterminată¹¹¹, la Bratovo - Patru cinci gropi cu pereți arși¹¹², la Malye Grevcy 16 gropi rectangulare cu pereți arși, patru anexe gospodărești, la Petrovo locuințe adâncite în pământ, gropi, în total douăzeci de complexe¹¹³, la Hurbok zece vetre rectangulare cu pereți arși și două locuințe, la Verbovec două locuințe adâncite în pământ, trei gropi și patru vetre rectangulare cu pereți arși¹¹⁴, la Bobovo o groapă rectangulară cu pereți arși¹¹⁵.

Perioada 1980 –1990.

În România, anii 1980 au reprezentat un regres în cercetări. Până în anul 1983 au mai continuat cercetările sistematice de la *Zalău - Bd. Mihai Viteazul*, stopându-se până în anii 1990. În anii 1980 cercetări de mai mici dimensiuni au fost efectuate la *Acăș - Râtul lui Maitini*, fără complexe menționate din epoca romană¹¹⁶, la *Boșca - Pietriș* o locuință și șapte gropi cercetate¹¹⁷, la *Căpleni - Kozard* o groapă salvată¹¹⁸, la *Zalău- I.S.C.I.P.* patru complexe de locuire și patru gropi dezvelite¹¹⁹, la *Zalău - Valea Mâții bazinele PECO* un cuptor de ars ceramică cercetat¹²⁰, la *Foieni - Cărmidărie* o groapă¹²¹ și la *Foieni - Lutărie* o vatră¹²² salvată.

⁹⁵ Matei-Stanciu 2000, p. 86.

⁹⁶ Popa-Kacso 1974; Nemoianu 1979.

⁹⁷ Bader- Lazin 1980, p. 16, fig. 50; Lazin 1981- 82, p. 125- 126, nr.1/b; Matei-Stanciu 2000, p. 43, nr. 55 (95).

⁹⁸ Matei 1980, p. 237- 238; Lakó 1980, p. 32- 34, nr. II; Matei-Stanciu 2000, nr.60. (109).

⁹⁹ Iuga 1979; Iuga 1980; Stanciu 1995, p. 153, nr. 20/A.

¹⁰⁰ Matei 1980, p. 234; Matei-Stanciu 2000, p. 67nr.92. (165).

¹⁰¹ Matei-Stanciu 2000, p. 69, nr. 98 (178).

¹⁰² Lazin 1980; Lazin 1981-82, p. 128, nr.7, Matei-Stanciu 2000, p. 75, nr.117 (215).

¹⁰³ Bader 1975, p. 36-44.

¹⁰⁴ Matei-Stanciu 2000, p. 69-71, nr. 100 (182).

¹⁰⁵ Matei-Stanciu 2000, p. 104-106, nr. 153 (291).

¹⁰⁶ Matei 1980, p. 238.

¹⁰⁷ Hellebrandt 1974, p. 54.

¹⁰⁸ Informație Kotigorsko.

¹⁰⁹ Kotigorsko AO 1979 (1980).

¹¹⁰ Kotigorsko AO 1978 (1980).

¹¹¹ Balagurij- Kotigorsko- Kobaly- Petrov AO 1977 (1978), p. 293.

¹¹² Kotigorsko AO 1976 (1977), p. 311-312.

¹¹³ Balagurij- Kotigorsko AO 1975 (1976), p. 299.

¹¹⁴ Balagurij- Kotigorsko AO 1974 (1975), p. 256.

¹¹⁵ Informație Kotigorsko.

¹¹⁶ Lazin-Cionca 1986-87, p. 85; Matei-Stanciu 2000, cat.1. pl.336.1.

¹¹⁷ Matei - Stanciu 2000, p. 34-35, nr. 23 (39).

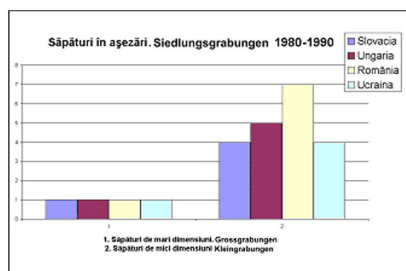
¹¹⁸ Némethi-Gindele 1997, p. 617, 649, nr.26.

¹¹⁹ Matei-Stanciu 2000, nr. 153 (290), 103-104

¹²⁰ Matei 1997, p. 367-369.

¹²¹ Némethi-Gindele 1997, p. 620- 621, nr. 41.

¹²² Némethi-Gindele 1997, p. 620, nr.40.

salvare au fost desfășurate la *Nižna Mysla*, unde au fost descoperite patru locuințe adâncite în pământ, două locuințe de suprafață și mai multe alte complexe¹²⁹. La *Samudovce* au fost descoperite o locuință adâncită în pământ și cinci gropi de provizii¹³⁰, la *Fulianka* s-au făcut sondaje, fără complexe descoperite¹³¹.

Pe teritoriul Ungariei în anii 1980 au fost descoperite la *Tiszaladány-Nagyhomokos* patru locuințe și 240 de gropi "din secolele II - III"¹³², la *Miskolc-Szécsényi út* o groapă și o parte dintr-o locuință adâncită în pământ¹³³. O săpătură de control a fost executată în așezarea de la *Beregsurány - Barátságkert*¹³⁴, unde au fost descoperite noi cuptoare de olari, gropi rectangulare cu pereți arși și alte complexe, o săpătură de salvare la *Tarpa - Almatároló* pe o suprafață de 112 m² două gropi și două gropi rectangulare cu pereți arși cercetați¹³⁵. La *Nyékládháza I-II. Kavicsbánya* au fost salvate două locuințe adâncite în pământ¹³⁶, la *Miskolc - Rákóczi út* au fost executate sondaje fără rezultate publicate.

În Ucraina subcarpatică au fost continuate săpăturile de salvare legate de amplasarea conductelor de irigații. Au fost cercetate la *Palody Komarovi* trei locuințe, o anexă gospodărească și mai multe gropi¹³⁷, la *Dedovo* o locuință, un cuptor și o anexă gospodărească¹³⁸, la *Bakla* o locuință și mai multe anexe¹³⁹. Săpăturile direcționate pe neolitic, cu cercetarea și a patru gropi de provizii au fost continuate la *Zastavnoe*¹⁴⁰ și au fost demarate săpăturile sistematice la *Lužanka*, care au fost desfășurate între anii 1986-1991. La *Lužanka* au fost cercetate 14 cuptoare de olari, 11 cuptoare neterminate, patru locuințe, șapte construcții anexe, două vetre, cinci fântâni, 24 de gropi cu funcționalitate diversă¹⁴¹.

Perioada 1990-2000.

Anii 1990 în România au reprezentat o perioadă de reluare a săpăturilor sistematice în siturile mai vechi: *Medieșu Aurit- Șuculen*, *Lașuri - Lubi tag*¹⁴², sau în situri mai noi ca *Petea - Vamă*. În anii 1990 s-a intensificat și activitatea privind salvarea vestigiilor afectate de construcții. Au fost descoperite la *Lăpușel - Ciurgău* patru gropi¹⁴³, *Mădăras - La Pășune* șase gropi¹⁴⁴, *Apa - Moșia Brașilor* zece gropi¹⁴⁵,

¹²³ Lamiova-Schmiedlova-Tomasova 1988, p. 95.

¹²⁴ Lamiova-Schmiedlova-Tomášová 1987; Lamiova-Schmiedlova-Tomasova 1995.

¹²⁵ Lamiova-Schmiedlova-Tomášová 1990.

¹²⁶ Lamiova-Schmiedlova-Tomášová 1992.

¹²⁷ Krizsányi - Macák- Budinsky Kricka- Macala 1984, p. 52.

¹²⁸ Macala-Macalova 1984, p. 149.

¹²⁹ Béreš - Lamiova-Schmiedlova - Olexa 1987.

¹³⁰ Gačková 1987.

¹³¹ Budinský- Kricka -Mačala 1990, p. 43.

¹³² Rainer 1993; Koós- Lovász 1991.

¹³³ Révész 1986.

¹³⁴ Istvánovits- Vaday 1983 a; Vaday 1984.

¹³⁵ Istvánovits- Vaday 1983 b.

¹³⁶ Lovász 1991.

¹³⁷ AO 1981 (1983), p. 273.

¹³⁸ Informație Kotigorosko.

¹³⁹ Informație Kotigorosko.

¹⁴⁰ Potushniak 2004, p. 53.

¹⁴¹ Publicat parțial Kotigorosko 1995, p. 294, fig.75

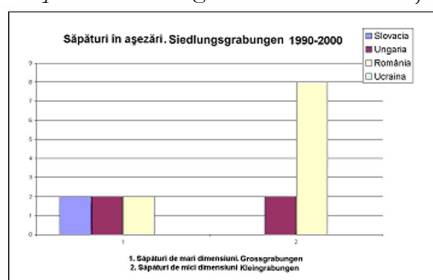
¹⁴² Matei-Stanciu 2000, p. 53, nr. 79 (146).

¹⁴³ Matei-Stanciu 2000, p. 62, nr. 81 (151).

¹⁴⁴ Lazin - Iercosan 1999; Matei- Stanciu 2000, nr.88 (158).

¹⁴⁵ Marta-Gindele 1998-99.

Cebei - Misig trei gropi de provizii¹⁴⁶, *Hereclean* - *Dâmbul iazului* cinci complexe de locuire și trei gropi¹⁴⁷, la *Supuru de Sus* - *Togul lui Cosmi* o locuință¹⁴⁸.

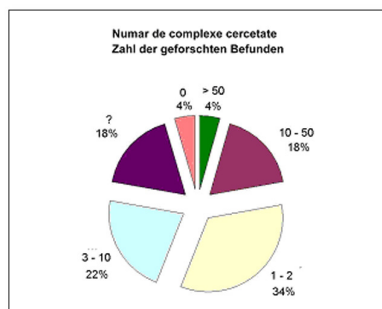
În Slovacia în anii 1990 au fost executate săpături sistematice la *Medžany*, unde au fost descoperite două locuințe, gropi de provizii, complexe rectangulare (gropi cu pereți arși)¹⁴⁹, iar în cursul sondajului de la *Humenne* a fost descoperită o fibulă¹⁵⁰.

În Ungaria în anii 1990 cu ocazia unor săpături de mai mici dimensiuni au fost dezvelite la *Panyola-Ásottfok* o groapă cu material tip "Beregsurány"¹⁵¹ și la *Felsőszolca-Várdomb* două gropi¹⁵². Un avânt deosebit au adus în cercetarea maghiară în anii 1990 săpăturile de salvare de la

Beregsurány - *Vám* cu peste 450 de complexe¹⁵³ și *Petea* - *Csengersima*, unde au fost dezvelite câteva sute de complexe din epoca romană.

În Ucraina schimbările politice și agravarea situației economice au dus la oprirea lucrărilor legate de îmbunătățiri funciare și numărul săpăturilor au scăzut drastic. La începutul anilor 1990 în cadrul construirii sistemelor de irigații au mai fost cercetate la *Bucea* o locuință și două anexe gospodărești¹⁵⁴, la o altă așezare din perimetrul localității patru gropi rectangulare cu pereți arși¹⁵⁵, la *Mocala* un complex cu funcționalitate nedeterminată¹⁵⁶. Cu ocazia cercetării necropolei din secolele IX-X de la *Cioma* a fost descoperit și un cuptor de ars ceramică¹⁵⁷.

Există și așezări cercetate cu ocazia unor săpături sistematice axate pe alte perioade istorice la *Culciu Mare* - *Sub grădini* și *Homorodul de Sus* - *Lunca*.

După analizarea stadiului cercetărilor, sintetizând datele putem să observăm, că în 18 % din așezările cercetate prin săpătură nu avem informații privind numărul de complexe arheologice descoperite, în 4 % nu a fost descoperit nici un complex arheologic, în 34 % au fost descoperite 1-2 complexe, în 22 % 3-10 complexe, în 18 % între 10-50 de complexe și în doar 4 % mai mult de 50 de complexe.

Stadiul publicării privind orizontul funerar.

¹⁴⁶ Bejenariu 1999.

¹⁴⁷ Matei-Stanciu 2000, p. 49, nr.72 (133).

¹⁴⁸ Gindele 2004.

¹⁴⁹ Lamiová-Schmiedlová-Tomasová 1991.

¹⁵⁰ Strakosova 1992, p. 95.

¹⁵¹ Inedit. Semnalat RF.46. 1994, p. 62, nr.85.

¹⁵² Inedit. Semnalat RF.46. 1994, p. 68.nr.98; Wolf 1994

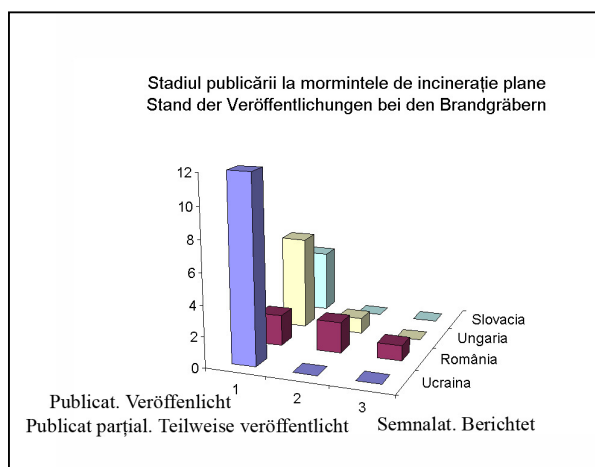
¹⁵³ Istvánovits 1997.

¹⁵⁴ Semnalat Kotigorsko 1995, p. 279, fig.57.

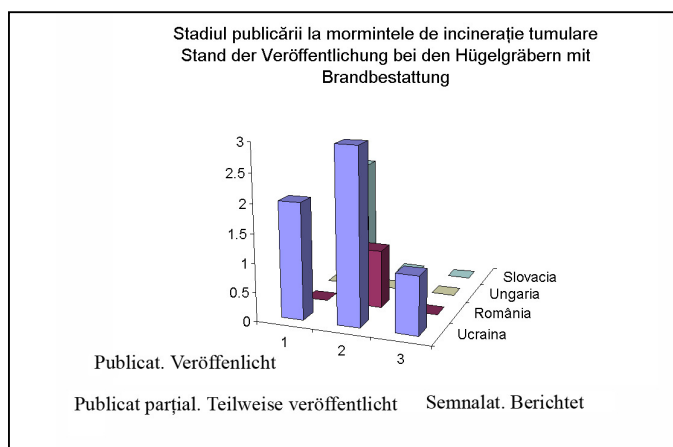
¹⁵⁵ Informație Kotigorsko.

¹⁵⁶ Publicat planul general Kotigorsko 1995, p. 285, pl.65.

¹⁵⁷ Informație Kotigorsko.

și cu reluarea pieselor germanice din Slovacia¹⁶³. Publicarea sistematică a descoperirilor funerare de incinerare a fost posibilă sub forma unui repertoriu în Ucraina Subcarpatică¹⁶⁴ și în nord-estul Ungariei într-un studiu referitor la umbourile de scut¹⁶⁵. În Slovacia au fost publicate descoperirile funerare de la *Kvakovce*¹⁶⁶. Descoperirile din nord-vestul României au fost publicate sub forma unui repertoriu¹⁶⁷. Au rămas nepublicate descoperirile izolate de la *Bodrog*¹⁶⁸, care provin probabil dintr-o

referitoare la aceste inventare sunt complete. Săpătura din necropola de la *Badon-Doaște* a rămas numai în stadiul de sondaj, iar cele patru morminte descoperite nu au fost publicate integral. Pe teritoriul Ucrainei subcarpatice a fost publicată platforma de înmormântare de la *Solonci* în repetate rânduri¹⁷²,

Stadiul publicării.

Stadiul publicării privind orizontul funerar.

Publicarea descoperirilor întâmplătoare care provin din morminte de incinerare este într-un stadiu mulțumitor. Avem deja informații primare începând din secolul XIX, când în cadrul rapoartelor anuale ale Muzeului Național Ungar despre achiziții, au fost publicate mai multe descoperiri funerare¹⁵⁸. Informații despre descoperirile funerare sunt furnizate și de monografiile de comitat¹⁵⁹, monografiile arheologice semnate de colecționarii Jóna András pentru nord-estul Ungariei¹⁶⁰ și de Lehoczky Tivadar pentru Ucraina subcarpatică¹⁶¹. Publicarea pieselor a fost continuată în anii 1930 cu reluarea pieselor vandalice din comitatul Szabolcs¹⁶²

necropolă și descoperirile de la *Crasna*¹⁶⁹.

Mult mai nefavorabil este stadiul publicării necropolelor de incinerare. Necropola de la *Zemplin* a fost publicată în 1990¹⁷⁰ dar cea mai mare parte a necropolei a rămas necercetată și nu sunt publicate desenele legate de stratigrafia mormintelor. Din necropola de la *Medieșu Aurit-La Leșu* au fost publicate doar patru morminte din 74¹⁷¹ și au fost grupate pe baza informațiilor publicate inventarele a încă 22 de morminte, fără să avem certitudinea că informațiile

¹⁵⁸ Rapoarte semnate de Hampel în fiecare an în AE. VI. 1885, p. 151-152; AE. XI. 1891, p. 141-142; AE. XXVIII. 1908, p. 250-261.

¹⁵⁹ Vende Aladár în monografia comitatului Szatmár despre Apa, Boinești (Vende 1909.411), Jóna András în monografia comitatului Szabolcs (Jóna 1899 a 369-397).

¹⁶⁰ Jóna 1899.

¹⁶¹ Lehoczky 1892; Lehoczky 1912.

¹⁶² Richtofen 1930.

¹⁶³ Benninger 1937.

¹⁶⁴ Kobaly 1997; Kobaly 1998.

¹⁶⁵ Istvánovits-Kulcsár 1992.

¹⁶⁶ Publicat Lamiova - Schmiedlova - Macala 1991; Lamiova - Schmiedlova 1992, pl.2.

¹⁶⁷ Matei-Stanciu 2000.

¹⁶⁸ Semnalat Hampel 1892, p. 374; Lamiova Schmiedlova 1969, p. 405, nr. 6.

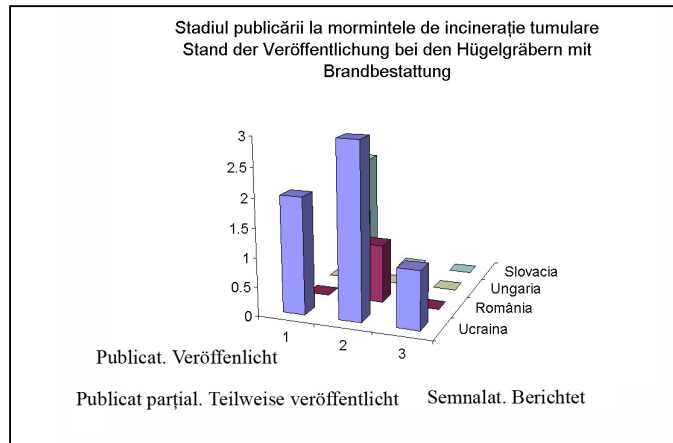
¹⁶⁹ Semnalat Matei 1986, p. 802.

¹⁷⁰ Budinsky-Kricka-Lamiova-Schmiedlova 1990.

¹⁷¹ Dumitrascu-Bader 1967.

¹⁷² Kotigorosko 1987; Kotigorosko 1995; Vakulenko 1999.

dar lipsește publicarea completă a materialului ceramic. Au fost în schimb publicate necropola de la *Iža II*¹⁷³, tumulul de la *Bratovo*¹⁷⁴, informații privind necropola de la *Iža I*¹⁷⁵ și tumulul de la *Lažuri-Lubi tag*¹⁷⁶. Săpăturile de la *Patkanovo* sunt nepublicate¹⁷⁷. Mormintele princiare de la *Cejkov* și *Ostrovany*

au fost publicate și reanalizate în repetate rânduri¹⁷⁸

Stadiul publicării mormintelor de inhumație este mulțumitor. Mormintele descoperite la sfârșitul secolului al XIX-lea au fost publicate în paginile revistei *Arheológiai Értesítő*. Inventare ca cel de la *Barabás-Kosino* și *Gáva - canalul Lónyai* au devenit contexte directe pentru secolul al V-lea și au fost în repetate rânduri republicate¹⁷⁹. Din mormintele de inhumație, descoperite în secolul al XX-lea, au fost publicate în cadrul unor studii mai largi mormintele din necropola distrusă de la *Miskolc-*

*Szirma-Fáskert*¹⁸⁰ și mormântul de fetiță de la *Kisvárdá - Darusziget*¹⁸¹. Din celelalte morminte de la *Kisvárdá-Nagyboldogasszony út*, a fost publicat numai desenul unui singur mormânt¹⁸². Mormintele de la *Nyékkládbáza* au rămas până în prezent numai în stadiu de semnalare¹⁸³.

Stadiul publicării privind așezările.

Stadiul publicării este foarte diferit în cele patru țări. Pentru teritoriul României au fost publicate mai multe repertorii din diferite microzone geografice: pentru județul Sălaj¹⁸⁴, pentru Maramureș¹⁸⁵, pentru valea Someșului Mijlociu¹⁸⁶, pentru zona Carei¹⁸⁷, pentru valea superioară a Barcăului¹⁸⁸, pentru vestul județului Sălaj¹⁸⁹ și în final repertorii pentru întreg teritoriul nord – vestic din secolele al II-lea - al IV-lea¹⁹⁰ și secolele al V-lea - al VI-lea¹⁹¹. În aceste repertorii sunt publicate aproape integral rezultatele perieghazelor. În România sunt publicate integral numai două dintre săpăturile de mai mari dimensiuni: *Lažuri - Lubi tag*¹⁹² și *Zalán - Bd. Mibai Viteazul*¹⁹³, o săpătură este publicată parțial: *Medieșu Aurit - Șuculen*¹⁹⁴ iar două apar numai în rapoarte: *Lažuri - Râtul lui Béla*¹⁹⁵ și *Petea - Vama*¹⁹⁶. Dintre săpăturile mai mici au fost publicate integral în cadrul unor repertorii cele de la

¹⁷³ Kotikorosko 1980.

¹⁷⁴ Kotigorsko 1988.

¹⁷⁵ Smisko 1960.

¹⁷⁶ Kotigorsko 1998.

¹⁷⁷ Kotigorsko 1995, p. 124.

¹⁷⁸ cel mai recent la Krekovic 1992.

¹⁷⁹ Pentru Barabás-Kosino vezi Bóna 1986, nota 256 și pentru Gáva: Bóna 1986 notele 269, 270.

¹⁸⁰ Véghe 1974-75, p. 75.

¹⁸¹ Németh 1988, p. 219-220, pl. V; Németh 1970 a, p. 51; Németh 1970 b, p. 313.

¹⁸² Semnalat Németh 1966, p. 87.

¹⁸³ Lovász 1992.

¹⁸⁴ Matei 1980.

¹⁸⁵ Stanciu 1992.

¹⁸⁶ Stanciu 1995.

¹⁸⁷ Nemeti - Gindele 1997.

¹⁸⁸ Ignat - Bulzan 1997.

¹⁸⁹ Pop 1997.

¹⁹⁰ Matei - Stanciu 2000.

¹⁹¹ Stanciu 1998.

¹⁹² Stanciu 1995, p.145-150 / B; Matei- Stanciu 2000, p. 53-60, nr. 79 (146).

¹⁹³ Matei 1980, p. 229 -231, nr. 1; Matei 1993; Matei 1997; Matei -Stanciu 2000 p. 86, nr. 153 (287).

¹⁹⁴ Dumitrascu - Bader 1967.

¹⁹⁵ Bader - Lazin 1980, p. 15.

¹⁹⁶ Gindele - Marta 1999.

Moftinul Mic - *Pe deal*, *Foieni-Cărămidărie*, *Foieni - Lutărie*, *Ghenci - Lutărie*¹⁹⁷, de la *Panic - Uroikert*, *Zalău - Valea Mâții/Lamiorul*, *Bocșa - La Pietriș*, *Zalău I.S.C.I.P.*, *Lăpușel - Ciurgău*, *Bicaz - Corbuțu*, *Hereclean - Dămbul Iazului*,¹⁹⁸ *Zalău - Valea Mâții/ Bazinele P.E.C.O.*¹⁹⁹, sub formă de studii mai mici *Șupuru de Jos - Togul lui Cosmi*²⁰⁰. Sunt publicate parțial: *Bolda - La Spini*²⁰¹, *Ciumești - Malombata*²⁰², *Culciu Mare - Zöldmező*²⁰³, *Sarasău- Zăpodie*²⁰⁴, *Culciu Mare - Boghilaș*²⁰⁵, *Satu Mare - Fermele 2-4*²⁰⁶, *Satu Mare - Pădurea Noroient*²⁰⁷. *Au fost semnalate doar săpăturile de la Orașul Nou - Pe șes*²⁰⁸, *Mădăras - La pășune*²⁰⁹, *Apa - Moșia Brazilor*²¹⁰.

În Slovacia stadiul publicării este precar. Nu a fost publicată integral nici o săpătură și există doar un singur repertoriu din anul 1969²¹¹. Săpăturile mai mari sunt publicate parțial: *Presov*²¹², *Blazice*²¹³, *Ostrovany*²¹⁴, alcătuind o vedere de ansamblu. Tot parțial sunt publicate și săpăturile de mai mici dimensiuni de la *Sebastovce-Barca Dubravka - Meierhof Komanica*, *Sena III*, *Cecejovce*, *Peder*²¹⁵, *Vojka*²¹⁶, *Male Trakany*²¹⁷, *Hranica pri Hornade*²¹⁸, *Nizna Mysl*²¹⁹, *Samudovce*²²⁰, *Medzany*²²¹ și *Kostany*²²². Lamiova-Schmiedlova menționează o locuință de la *Kechnec III* fără alte informații²²³.

Pentru teritoriul *Ungariei* au fost publicate repertorii pentru microzona văilor Sajó și Hernád de mai multe ori²²⁴, mai multe studii despre periegeze²²⁵ și un studiu monografic²²⁶ pentru județul Szabolcs - Szatmár - Bereg. Dintre săpăturile mari au rămas doar parțial publicate săpăturile ocazionate de construirea stadionului din *Ózd*²²⁷, *Miskolc - Szirma*²²⁸, *Beregsurány - Barátságkert*²²⁹ *Tiszaaladány - Nagyhomokos*²³⁰. Dintre săpăturile de mai mici dimensiuni a fost publicată integral doar săpătura de la *Szirmabesenyő*²³¹. Au fost publicate parțial sondajele de la *Sajókeresztúr - TSZ-tanya*²³² și de la *Tarpa-Almatároló*²³³. Din păcate cele mai multe săpături de mai mici dimensiuni au rămas la nivel de

¹⁹⁷ Nemeti-Gindele 1997; Moftinul Mic - Pe deal p. 623-624, nr.54., Foieni - Cărămidărie p. 620- 621, nr. 41., Foieni - Lutărie, p. 620, nr.40.. Ghenci - Lutărie p. 621-622 nr.44.

¹⁹⁸ Matei-Stanciu 2000. Panic - Uroikert nr. 100 (182), 70, Zalău - Valea Mâții/Lamiorul nr. 153 (291), 104, Bocșa - Pietriș nr. 23 (39), 34. Zalău I.S.C.I.P. nr. 153 (290), 103, Lăpușel - Ciurgău nr. 81 (151), 62 Bicaz - Corbuțu nr. 20 (36), 33, Hereclean - Dămbul Iazului nr. 72 (133) 49, Pericei - Keller tag .nr. 102 (186), 71.

¹⁹⁹ Matei 1997, p. 367-369.

²⁰⁰ Gindele 2004.

²⁰¹ Matei - Stanciu 2000, p. 36, nr.26 (43).

²⁰² Stanciu 1985-86.

²⁰³ Stanciu 1995, p. 143-144, nr. 13/B, Matei - Stanciu 2000, p. 43, nr. 55 (97).

²⁰⁴ Popa - Harhoiu 1989, p. 249-256.

²⁰⁵ Bader - Lazin 1980, p. 16, fig. 50; Lazin 1981-82, p. 125-126, nr.1/b, Matei - Stanciu 2000, p. 43 nr. 55 (95).

²⁰⁶ Lazin 1980; Matei-Stanciu 2000, p. 75, nr. 117 (215).

²⁰⁷ Bader 1975, p. 36-47.

²⁰⁸ Matei-Stanciu 2000, p. 69, nr.98 (178).

²⁰⁹ Lazin - Iercosan 1999; Matei - Stanciu 2000, nr.88 (158).

²¹⁰ Marta - Gindele 1998-99.

²¹¹ Lamiova-Schmiedlova 1969.

²¹² Budinski -Kricka 1963, p. 42

²¹³ Lamiova-Schmiedlova 1969, p. 405, nr.4.; Pastor 1960; Pastor 1970.

²¹⁴ cel mai recent Lamiova-Schmiedlova -Tomasova 1995

²¹⁵ Lamiova Schmiedlova 1969: Sebastovce Barca p. 437, nr.101; Dubravka - Meierhof Komanica, p. 407, nr. 23; Sena III p. 433-436, nr. 89; Cecejovce, p. 406, nr. 16; Peder, p. 412-424, nr. 74.

²¹⁶ Lamiova-Schmiedlova 1969, p. 456, nr.120; Siska 1962, p. 774; Lamiova-Schmiedlova 1962, p. 34.

²¹⁷ Budinsky-Kricka 1960, p. 221

²¹⁸ Lamiova-Schmiedlova 1969, p. 408, nr.32; Lamiova-Schmiedlova 1973.

²¹⁹ Béreš - Lamiová-Schmidlová - Olexa 1991.

²²⁰ Gačková 1991.

²²¹ Lamiová- Schmiedlová-Tomasová 1991.

²²² Pastor 1962.

²²³ Lamiová-Schmidlová 1966, p. 7, fig. 2. 3.

²²⁴ Végő 1974-75; Lovász 1992.

²²⁵ Kurucz -Istvánovits 1992.

²²⁶ Bóna 1986.

²²⁷ Párducz -Korek 1958.

²²⁸ Végő 1988.

²²⁹ inedit. semnalat Csallány 1966; Csallány 1968; Csallány 1969, p. 93. Au fost dezvelite numai cuptoarele propriu- zise, nu au fost cercetate gropile de deservire (informatie verbală E.Istvanovits), Istvánovits- Vaday 1983 a; Vaday 1984; Istvánovits 1997.

²³⁰ Lovász 1992, p. 38.

²³¹ Végő 1999.

²³² Végő 1985.

²³³ inedit. semnalat în AE.110. 1983, p. 299. nr.44.

semnalare: *Zalkod – Jakab Dűlő*²³⁴, *Árka*²³⁵, *Gibárt*²³⁶, *Szentsimon-Hanfacker*²³⁷, *Miskolc - Szécsényi út*²³⁸, *Nyékládbáza I-II*, *Kavicsbánya*²³⁹, *Panyola-Ásottfok*²⁴⁰ și *Felsőzsolca-Várdomb*²⁴¹.

Dintre săpăturile din *Ucraina* nu a fost publicat integral nici un sit. Au fost publicate parțial săpături de mici dimensiuni: *Bucea Palodi Komarovcy*, *Zabolotie*, *Kortyany*, *Dedovo I*, *Mocala*, *Malye Geevcy*, *Cioncaș*, *Vovcanskoe*²⁴². Săpăturile de mai mari dimensiuni au rămas și ele doar parțial publicate: *Matievo*²⁴³, *Beregovo VT*²⁴⁴, *Lužanka*²⁴⁵.

Materialul arheologic din așezările cercetate prin săpătură, din categoria „fără menționarea complexelor”, nu a fost publicat integral, au fost menționate 55 % din cazuri și publicate parțial 45 % din cazuri. Din săpăturile „fără complexe descoperite” 40 % au fost semnalate, 20 % publicate parțial, 40 % publicate integral. Rezultatele săpăturilor „cu unul, două complexe descoperite” sunt în proporție de 44 % semnalate, 32 % parțial publicate și 24 % publicate integral. Săpăturile „cu trei până la zece complexe descoperite” au fost semnalate în proporție de 12 %, publicate parțial 52 % și publicate integral 36 %. Săpăturile cu dezvelirea „a zece până la cincizeci de complexe” au fost semnalate în proporție de 30 %, publicate parțial 45 % și publicate integral 25 %. Imaginea privind săpăturile de mari dimensiuni, „cu peste cincizeci de complexe cercetate” este lacunară, nu a fost publicată integral nici o cercetare, au fost semnalate rezultate în 20 % din săpături și au fost parțial publicate materiale din 80 % din săpături.

Istoricul interpretării materialului arheologic.

Cultura materială și grupurile culturale.

Bazinul Tisei Superioare în epoca romană imperială și prima epocă a migrațiilor a fost o zonă de contact între culturile materiale germanice de origine nordică și sarmatice din zonele de câmpie al Bazinului Carpatic. În studiul acestui spațiu geografic trebuie să luăm în considerare persistarea culturii materiale dacice din epoca anterioară dar și procesul de romanizare a culturii materiale barbare între provinciile Dacia și Pannonia.

Descoperirile au fost analizate printr-o abordare strict tehnică numai după al doilea război mondial. Prima lucrare generală prelucrează descoperirile din prima epocă a migrațiilor din Slovacia estică și Ucraina Subcarpatică. Autorul leagă aceste descoperiri de grupul de morminte din valea Dunării Mijlocii și de grupul din nordul Italiei²⁴⁶. În continuare analiza materialului arheologic până în anii 1990 a fost limitată de granițele politice; analize unitare pentru întreg spațiul Bazinului Tisei Superioare au fost încercate numai în ultimii ani.

În *Slovacia estică* publicarea săpăturii din așezarea de la Prešov la începutul anilor 1960 a însemnat semnalarea culturii Przeworsk la sud de Carpați și la nivelul așezărilor. Budinsky Kricka exprimă părerea că această cultură la sud de Carpați are două componente, care pot fi laturile etnice sau sociale. Mormintele de luptători le asociază vandalilor și așezările unei populații de agricultori/crescători de animale, care pot fi chiar primii slavi din Slovacia. Autorul definește pentru prima dată mai multe faze în cadrul unei așezări. Prima fază este caracterizată de cultura materială Przeworsk, cu elemente ale culturii Puchov: majoritatea ceramicii este modelată cu mâna și sunt menționate legăturile comerciale cu provinciile romane pe baza descoperirilor de ceramică pannonică. Această prima fază este datată pe baza materialului ceramic la sfârșitul secolului al II-lea. Pentru faza a doua a așezării autorul semnalează în cadrul ceramicii modelate cu mâna forme tip Praga sau Donau, legate de cultura materială slavă timpurie. La acest nivel este atestată și legătura cu cultura Cerneahov printr-o cană cu trei torți și ornament șampilat. Această fază este datată în secolele al III-IV, pe baza

²³⁴ inedit semnalat Salamon 1966.

²³⁵ Salamon 1970 a.

²³⁶ Salamon 1970 b.

²³⁷ inedit semnalat Koós- Lovász 1991 b.

²³⁸ inedit semnalat Révész 1986.

²³⁹ inedit descrierea scurtă a locuintelor în Koós- Lovász 1991 a.

²⁴⁰ inedit semnalat RF. 46. 1994, p. 62. nr. 85.

²⁴¹ inedit semnalat RF. 46. 1994, p. 68. nr. 98.

²⁴² Kotigorsko 1995. Bucea, p. 279. fig. 57; Palodi Komarovcy, p. 278. fig. 56; Zabolotie, p. 282. fig.60; Kortyany, p. 282. fig.61; Dedovo I, p. 283. fig.63; Mocala, p. 285. fig. 65; Malye Geevcy, p. 288, fig.69; Cioncaș, p. 289. fig.70; Vovcanskoe, p. 290- 291, fig. 71- 72.

²⁴³ Kotigorsko 1995, p. 281, fig. 59.

²⁴⁴ Kotigorsko 1995, p. 306, fig. 93.

²⁴⁵ Kotigorsko 1995, p. 294, fig. 75.

²⁴⁶ Werner 1959, p. 431.

ceramicii cenușii, a unei fibule cu picior întors pe dedesubt și a unui fragment ceramic cenușiu cu benzi lustruite. Faza târzie a așezării este datată printr-o monedă Constantius II, o fibulă cu picior întors pe dedesubt din două părți, un piepten de os și printr-un ulcior cu gât cilindric. Autorul presupune o schimbare a economiei așezării, bazându-se pe scăderea ponderii vaselor cenușii fine modelate la roată în favoarea oalelor zgrunțuroase modelate la roată. După părerea autorului cultura materială Przeworsk din estul Slovaciei cunoaște o evoluție diferită de cea din Polonia, și formează un grup separat în cadrul culturii, denumit *Grupul Prešov*²⁴⁷.

În legătură cu materialul arheologic de la Sebastovce - Barca, Lamiova-Schmiedlova definește prima dată elementele componente: celtice (vase de provizii, ceramică modelată la roată), dacice (oale modelate cu mâna cu brâu alveolat) și Przeworsk (ceramică cu suprafață grafitată) în așezare. Pentru estul Slovaciei autoarea definește prima dată orizonturile cronologice ale așezărilor. Primul orizont este caracterizat prin siturile de la Beša - Drahňov-Streda nad Bodrogom - prima fază de la Šebastovce-Barca- necropola de la Zemplín. Această etapă este datată de la începutul secolului I până la sfârșitul secolului al II-lea. Populația de bază este formată probabil de conglomeratul etnic din cultura Púchov, puternic influențată de cultura materială celtică. Pe baza materialului arheologic autoarea nu se poate pronunța dacă acest teritoriu a fost dominat sau numai influențat de dacii veniți din sud. Informația oferită de materialul arheologic existent a fost considerată atât de puțină, încât pe baza ei nu s-a putut definitiva clar o expansiune dinspre nord a culturii Przeworsk. A doua etapă începe cu războaiele marcomanice și continuă până în secolul al IV-lea. Este caracterizată prin siturile de la Šena III-Blaziče - faza târzie de la Šebastovce - Barca, descoperirile funerare Ostrovany - Čejkov - Kapušany. După părerea autoarei, pentru încadrarea etnică este definitorie ceramica modelată cu mâna, care se deosebește net de cea din perioadele anterioare. Între aceasta fază și următoarea nu există o limită cronologică clară: începe de la sfârșitul secolului al III-lea și intră în secolul al V-lea iar materialul arheologic este definit ca *tipul Prešov*.

La sfârșitul anilor 1960 au fost stabilite principalele grupe de descoperiri de ceramică în așezări: dacică, Lipica, ceramică modelată la roată și la mână de epocă romană timpurie, Przeworsk, ceramica cenușie de tip Blažice, ceramică grosolană locală, vase de provizii, ceramică Cerneahov, ceramică Prešov, terra sigillata. După părerile din perioada respectivă, existența unui grup slav poate fi reflectată în așa numita "ceramică rudimentară cu pereți groși"²⁴⁸.

Cercetarea din Slovacia estică s-a continuat în anii 1970-80 pe aceste considerente. Publicarea necropolei de la Zemplín în 1990 a adus informații noi în cercetarea epocii romane din regiunea Tisei Superioare. A fost demonstrat caracterul de amestec ale culturii materiale dacice și germanice și la nivelul orizontului funerar²⁴⁹.

La sfârșitul anilor 1950 Csallány a analizat descoperirile funerare *din nord-estul Ungariei* din secolele IV-V. A observat că există o diversificare a ritualului funerar, tipurile de piese sunt răspândite pe un spațiu mult mai larg, deci nu s-a putut creiona existența unui grup local de descoperiri²⁵⁰.

În Ungaria nord-estică, anii 1960 au însemnat introducerea în circuitul științific a noțiunii de *cultură Bereg* de către Csallány pe baza materialului arheologic din așezarea de olari specializați pe producția ceramicii șampilate de la Beregsurány. După autor această cultură se extinde în țările din Bazinul Tisei Superioare, dar etnicitatea și limitele cronologice vor trebui definite în viitor²⁵¹. Ideea existenței acestei culturi nu a fost confirmată de cercetările ulterioare, în anii următori fiind exprimate păreri asupra importului tehnologiei din Dacia și caracterului etnic nedefinibil al ceramicii șampilate²⁵².

În anii 1970 K. Végh Katalin a stabilit granițele nordice ale culturii materiale sarmatice pe valea râului Sajó și pantele sudice ale munților Bükk²⁵³ și granița dintre cultura materială quadă și Przeworsk pe râul Zagyva. Autoarea semnalizează o perpetuare a culturii materiale locale dacice și celtice la est de Zagyva și observă asemănarea uneori până la identitate a materialului cu cel din estul Slovaciei²⁵⁴.

²⁴⁷ Budinski -Kricka 1963, p. 40- 42.

²⁴⁸ Lamiova-Schmiedlova 1969.

²⁴⁹ Budinsky- Kricka - Lamiova- Schmiedlova 1990.

²⁵⁰ Csallány 1958.

²⁵¹ Csallány 1966. Mai târziu se susține ideea supraetnică, legată de modă a ceramicii șampilate, Bóna 1986, p. 68; Istvánovits 1986, p. 5; Istvanovits 1993, p. 132.

²⁵² Bóna 1986, p. 68.

²⁵³ Végh 1971, p. 99.

²⁵⁴ Végh 1974-75, p. 92- 93.

Pentru sfârșitul secolului al IV-lea – începutul secolului al V-lea, Istvánovits, pe baza descoperirilor funerare, stabilește două grupuri de descoperiri pe marginea nordică și estică a Alföldului: *grupul Tiszadob*²⁵⁵ cu predominarea elementelor sarmatice în ritualul funerar și *grupul Ártánd*²⁵⁶ cu predominarea elementelor germanice în ritualul funerar²⁵⁷.

În nord-vestul României în anii 1960 a fost cercetată și publicată așezarea de olari de la Medieșu Aurit, cu o cultură materială diferită față de celelalte din Bazinul Tisei Superioare și a fost atribuită „*dacilor mari*”²⁵⁸. Părerile au început să fie nuanțate din anii 1970, când K. Horedt a atribuit câteva morminte cu armament din necropola de la Medieșu Aurit vandalilor²⁵⁹.

În Ucraina Carpatică în anii 1950 a fost definită *cultura tumulilor carpatici* pe baza necropolelor cercetate de la Iza. A fost considerată o continuare a ritualului funerar din cultura Kuștanovice din epoca timpurie a fierului și o manifestare a geto-dacilor și slavilor²⁶⁰.

Descoperirile din spațiul Bazinul Tisei Superioare au fost analizate unitar începând din anii 1990. O prelucrare monografică cu analiza unitară a culturii materiale a fost realizată pornind de la descoperirile din Ucraina Carpatică. Autorul definește pe baza ritualului funerar mai multe grupuri culturale: morminte de incinerare tumulare din cultura tumulilor carpatici, morminte de incinerare cu armament din cultura Przeworsk, mormintele culturii dacice cu mormintele publicate de la Medieșul Aurit, morminte de înhumare plane germanice de la Ostrovany, Cejkov și Kisvárd, morminte tumulare cu caracter amestecat daco-germanic cu referiri la tumulul 2 de la Zemplin și la tumulii de la Lesné și Bratovo. Apariția unor schelete în complexele din așezări nu pot fi considerate ca parte a ritualului funerar. Ritualul funerar de la Solonci, manifestat prin arderea consecutivă a defuncților pe un rug pe același amplasament a fost datat în secolele II-IV și pus în legătură cu continuarea unui ritual al purtătorilor culturii Puchov²⁶¹. Alți cercetători au pus această descoperire în legătură cu grupul Dobrodzień cu datarea în fazele C2-C3²⁶² sau faza D²⁶³.

Bazinul Tisei Superioare a ajuns după 1990 și în atenția cercetătorilor culturii Przeworsk. Godłowski datează primele elemente Przeworsk la sud de Carpați în faza B1 după mormântul de la Malaya Kopanya și se îndoieste de faptul că în necropola de la Zemplin apar asemenea elemente în secolul I²⁶⁴. Olędzki pe baza inventarului mormântului 20 de la Zemplin datează prezența elementelor Przeworsk încă din ultima treime a secolului I (faza B1c), acestea prin inventarul mormintelor 23, 48, 50 se pot data și în faza B2 dar prezența masivă va fi atestabilă numai după războaiele marcomanice. În această fază C1a se datează majoritatea mormintelor de luptători: Ardanovo, Boinești, Gibárt, Kékcsse, Svaljevo, Lesné, Lastovce și alte morminte de la Zemplin. Faza C1b este reprezentată de mormintele de la Tiszakanyár și Kisvárd și acum se termină și necropolele de la Zemplin și Medieșul Aurit. După părerea lui, ceramica șampilată se răspândește începând cu faza C1a și este elementul definitoriu pentru *cultura Blažice-Bereg*²⁶⁵. Olędzki definește la sud de Carpați o zonă de așezări a culturii Przeworsk care se suprapune cu Bazinul Tisei Superioare și o zonă de penetrație la castrele de pe limesul nord-vestic al Daciei și la „grupul Szentes - Nagyhegy” în cultura materială sarmatică. Începând cu faza C1b cultura materială Przeworsk dispare din zona de penetrație și cea din zona de așezări se transformă în *cultura Blažice - Bereg*²⁶⁶.

Identificări etnice.

Identificarea unor triburi menționate în izvoarele scrise cu grupuri sau culturi arheologice este un aspect, care apare în aproape toate studiile referitoare la descoperirile arheologice din Bazinul Tisei

²⁵⁵ Tiszakarád- Inasa pe teritoriul studiat de noi.

²⁵⁶ Kisvárd- Darusziget și Záhony pe teritoriul studiat de noi.

²⁵⁷ Istvánovits 1998, p. 316

²⁵⁸ Dumitrașcu- Bader 1967, p. 51.

²⁵⁹ Horedt 1973, p. 92.

²⁶⁰ Kotigorsko 1995, 110

²⁶¹ Kotigorsko 1995, p. 125- 129.

²⁶² Godłowski 1994, p. 79.

²⁶³ Vakulenko 1999, p. 166.

²⁶⁴ Godłowski 1994, p. 70.

²⁶⁵ Olędzki 1999, p. 108- 118.

²⁶⁶ Olędzki 2001, p. 167- 158.

Superioare, aducând atât idei noi, cât și centralizând toate datele anterioare. Prezentăm părerile autorilor în legătură cu identificarea acestor triburi cu cultura materială din descoperirile arheologice²⁶⁷.

Dacii. Datorită caracterului general al denumirii, pe parcursul secolelor II-V apar mai rar ca nume de trib în izvoarele scrise. Până în perioada războaielor marcomanice cultura materială din Bazinul Tisei Superioare a fost identificată predominant ca dacică²⁶⁸. După războaiele marcomanice dacii nu mai formează un grup de cultură materială de sine stătător, ci sunt definiți ca populația de bază în Bazinul Tisei Superioară cu o cultură materială care persistă în continuare amestecată cu elementele culturii materiale germanice²⁶⁹ sau pot forma așezări cu o cultură materială „neamestecată”²⁷⁰. În izvoarele scrise este menționat un grup de daci refugiați la frontierele Daciei în preajma războaielor marcomanice. Ca ipoteză de lucru a fost lansată de Opreanu identificarea acestui grup cu cultura materială dacică din Crișana din secolele II-III²⁷¹.

Dacii mari au fost identificați arheologic cu cultura tumulilor carpatici²⁷² sau cu descoperirile de la Medieșul Aurit²⁷³.

Costobocii. Au fost identificați cu cultura tumulilor carpatici²⁷⁴, cu cultura Lipica²⁷⁵ sau pentru perioada de după războaiele marcomanice cu descoperirile de la Medieșu Aurit²⁷⁶. După părerea lui Diaconu costobocii nu pot fi localizați în interiorul arcului carpatic la Medieșu Aurit²⁷⁷.

Vandalii. După părerea lui Godlowski foarte probabil că, asemenea goșilor sau burgunzilor acest nume de trib a fost folosit de autorii antici ca nume de acoperire pentru mai multe triburi germanice²⁷⁸. Acest nume de acoperire este folosit de mai mulți arheologi la identificarea etnică a descoperirilor: (încă din perioada interbelică) cu mormintele princiare de la Cejkov și Ostrovany, cu mormintele de la Lastovce, Smogolovica, Ardanovo, Novoselica, Stanovo, Svaljevo și alte descoperiri izolate din Slovacia estică și Ucraina Carpatică²⁷⁹, cu mormintele cu armament de la Medieșu Aurit²⁸⁰, cu inscripțiile runice de pe fragmentele ceramice de la Beregsurány²⁸¹ și cu mormintele de la Kékcsse, Tiszakanyár²⁸².

Astingii, Hasdingii. A fost presupus, că sunt o ramură a tribului vandalilor, nou veniți în zona de graniță a Daciei²⁸³. Sunt identificați cu descoperirile funerare de la Ardanovo, Boinești, Bratovo, Gibart, Kékcsse, Svaljevo, Lesné, Lastovce și câteva morminte din necropola de la Zemplin²⁸⁴. După părerea lui Bóna după războaiele marcomanice ei se pot identifica arheologic numai în zona de vest al Bazinului Tisei Superioare, legați de descoperirile de la Ostrovany și Cejkov²⁸⁵.

Burii. Au fost legați în izvoarele scrise de lugi și asemenați suebilor. Identificarea lor în descoperirile arheologice este deocamdată neelucidată. După unii autori ei ar trebui căutați undeva în nord-estul Ungariei, nord-vestul României în preajma războaielor daco-romane²⁸⁶.

Cotinii. Acest trib a fost identificat arheologic cu cultura materială Puchov²⁸⁷.

Lakringii. Nu este clară apartenența lor la vandali²⁸⁸. Oledzki presupune, (bazându-se pe izvoare antice care relatează că hasdingii pradă așezările lakringilor) că ei au trăit pe teritoriul studiat de

²⁶⁷ Nu repetăm sursele izvoarelor scrise, care au fost larg prezentate și comențate în ultimul timp în mai multe lucrări în limba română: Dumitrașcu 1993; Dumitrașcu 1997a; Opreanu 1994; Opreanu 1998; Opreanu 2003. Izvoarele scrise pentru diferite triburi vezi Tabula Imperii Romani M-34, XXIV-XXV.

²⁶⁸ Oledzki 1999, p. 108.

²⁶⁹ Godlowski 1994, p. 79; Lamiova-Schmiedlova 1997, p. 760.

²⁷⁰ Se pune problema așezării de la Medieșu Aurit - Șuculeu Dumitrașcu 1997a, p. 356.

²⁷¹ Opreanu 1998, p. 71.

²⁷² Bichir 1997, p. 795.

²⁷³ Dumitrașcu-Bader 1967, p. 51.

²⁷⁴ Kotigorosko 1991, p. 168; Kotigorosko 1995, p. 189.

²⁷⁵ Ioniță 1997, p. 891-892.

²⁷⁶ Dumitrașcu 1993, p. 108.

²⁷⁷ Diaconu 1986, p. 303.

²⁷⁸ Godlowski 1994, p. 66.

²⁷⁹ Benninger 1937, p. 153-156.

²⁸⁰ Harhoiu 1997, p. 152; Horedt 1973, p. 92; Godlowski 1994, p. 79.

²⁸¹ Dumitrașcu 1997 b, p. 531.

²⁸² Bóna 1961 b, p. 91.

²⁸³ Bóna 1986, p. 62; Godlowski 1994, p. 70; Oledzki 1999, p. 108.

²⁸⁴ Kotigorosko 1995, p. 190; Oledzki 1999, p. 114.

²⁸⁵ Bóna 1986, p. 62.

²⁸⁶ Bóna 1986, p. 63; Godlowski 1994, p. 69; Stanciu 1995, p. 172.

²⁸⁷ Pieta 1982, p. 213.

²⁸⁸ Godlowski 1994, p. 70.

noi înaintea perioadei războaielor marcomanice și propune o identificare arheologică cu cele câteva morminte din necropola de la Zemplin care datează în faza B1c-B2²⁸⁹. După părerea lui Bóna, bazat pe terminația „-ing” denumirea Lakring este un nume de dinastie conducătoare a viktovalilor.

Dakringii. Foarte probabil că ei apar în izvoarele scrise datorită unei greșeli de copiere explicate prin confundarea literei grecești „Λ” cu „Δ”²⁹⁰. Acest nume de trib a fost explicat și ca posibilă expresie a unei coabitări dacice cu lakringii, reflectat larg în descoperirile arheologice din Bazinul Tisei Superioare²⁹¹.

Viktovalii. Nu este clară apartenența lor la vandali²⁹². După unii cercetători ei sunt de fapt o a doua denumire a hasdingilor, după părerea lui Bóna și Oledzki este un trib separat și apare după războaiele marcomanice în nord-vestul Daciei și în secolul al IV-lea undeva în Bazinul Tisei Superioare²⁹³. Bóna exclude prezența hasdingilor după războaiele marcomanice și leagă mormintele cu armament de viktovali. După părerea autorului acest trib nu se mai individualizează arheologic în secolul al IV-lea, cultura materială identificându-se cu cea a gepizilor²⁹⁴.

Gepizii. O eventuală legătură a provinciei Dacia cu gepizii a fost deja presupusă pe baza izvoarelor scrise la sfârșitul secolului al II-lea, când un guvernator sau comandantul unei legiuni din Dacia luptă cu ei²⁹⁵. Prezența gepizilor în a doua jumătate a secolului al III-lea a fost argumentată pe baza unui izvor scris, care relatează despre o bătălie dintre gepizi și vandali pe de o parte și goți și taifali pe de altă parte. Bătălia de lângă orașul Galtis, pe râul Auha, a fost datată de Horedt în anul 249 și localizată în afara arcului Carpat în valea Prutului. După părerea lui, teritoriul gepidic trebuie căutat în această perioadă undeva în nordul culturii Przeworsk²⁹⁶. Identificarea arheologică a gepizilor în secolele III-IV în regiunea studiată de noi a fost propusă de Bóna, care a considerat ca aparținând lor inventarele funerare fără piteni de la Svaljevo, Stanovo, umboul de la Șimleul Silvaniei etc.²⁹⁷ Ideea identificării germanice a umbourilor conice a fost acceptată și de Dumitrașcu²⁹⁸. Într-un studiu dedicat special umbourilor de scut a fost demonstrat însă că umbourile conice nu pot fi legate de un anumit etnic²⁹⁹. La un sfert de secol după prima identificare, Bóna aduce o serie de date noi pentru identificarea gepizilor în Bazinul Tisei Superioare în secolul al IV-lea. După părerea lui, descoperirea principală din orizontul funerar este mormântul de înhumare orientat N-S de la Kisvárd. Pe lângă acest mormânt, autorul enumără o serie de descoperiri funerare din zona orașului Nyíregyháza, unele cu morminte orientate S-N, altele V-E și mai multe descoperiri din așezări cu caracteristici cerneahoviene. Pe seama gepizilor sunt puse și mormintele de femei cu inventar bogat din prima epocă a migrațiilor, lor le-au fost atribuite și tezaurele de la Șimleul Silvaniei, deși există interpretări legate de originea lor gotică³⁰⁰. A fost propusă o identificare a acestui nume de trib în materialul arheologic ceramic de la Medieșu Aurit - La Oșanu, datat în secolul al IV-lea³⁰¹. După părerea lui Godłowski, în stadiul actual al cercetărilor, în secolul al III-lea nu putem să atribuim nici o descoperire gepizilor din Bazinul Carpat și urmele lor trebuie căutate în arealul culturii materiale Wielbark³⁰².

„*Alte popoare germanice*”. Bóna folosește această expresie privind identificarea locuitorilor așezării de la Rétközberencs cu „un popor germanic mai mic, altul decât gepizii”³⁰³.

Hunii. Au fost identificați încă din anul 1958 cu descoperirile funerare de la Hejőkeresztúr, Palkonya, Nyíregyháza-Stadion, Tiszadob-Ókenéz³⁰⁴. În perioada următoare s-a clarificat că aceste descoperiri nu formează un grup aparte, se datează la sfârșitul secolului al IV-lea - prima jumătate a secolului al V-lea, dar nu se pot identifica cu hunii. Până în prezent nu cunoaștem descoperiri din Bazinul Tisei Superioare ce pot fi atribuite hunilor.

²⁸⁹ Oledzki 1999, p. 109.

²⁹⁰ Oledzki 1999, p. 109.

²⁹¹ Stanciu 1995, p. 173.

²⁹² Godłowski 1994, p. 70.

²⁹³ Bóna 1986, p. 62; Oledzki 1999, p. 132.

²⁹⁴ Bóna 1986, p. 62.

²⁹⁵ Gostar 1968, p. 102.

²⁹⁶ Horedt 1973, p. 707.

²⁹⁷ Bóna 1961 a, p. 205.

²⁹⁸ Dumitrașcu 1993.

²⁹⁹ Istvánovits- Kulcsár 1992, p. 84.

³⁰⁰ Vezi toate referințele la gepizi sau goți la Kiss 1991, p.256- 258; gepidic-Harhoiu 1997, p. 153.

³⁰¹ Dumitrașcu 1997 b, p. 531.

³⁰² Godłowski 1994, p. 81.

³⁰³ Bóna 1961 a, p. 93.

³⁰⁴ Csallány 1958, p. 83.

Quații. Au fost identificați arheologic în zona orașului Miskolc în așezările de la Rákóczi utca, Sötétkapu, Szirma³⁰⁵. Mai târziu elementele quade au fost considerate importuri și materialul arheologic din aceste așezări a fost legat de vandali³⁰⁶.

Bibliografie

- Alföldi 1932: A. Alföldi: *Funde aus Hunnenzeit und ihre ethnische Sonderung*. In: ActaArchHung, IX, 1932, p. 49.
- Bader 1975: T. Bader: *Contribuții la cunoașterea orașului Satu Mare. Descoperiri arheologice*. In: SatuMare StCom, 3, 1975, p. 19–45.
- Bader–Lazin 1980: T. Bader – N. Lazin: *Mărturii arheologice din județul Satu Mare*. Satu Mare 1980.
- Bejinariu 1999: I. Bejinariu: *Cehei. Misig*. In: CCAR 1999, Campania 1998, Cluj. nr. 30, p. 28.
- Benninger 1931: E. Benninger: *Der westgotische-alanische Zug nach Mitteleuropa*. In: Mannus Bibliothek. 1931, p. 51.
- Benninger 1937: E. Benninger: *Die germanischen Bodenfunde in der Slowakei*. Leipzig, 1937.
- Béres – Lamiová-Schmidlová – Olexa 1987: J. Béres – M. Lamiová-Schmidlová – L. Olexa: *Ukrončenie záchranného výskumu v Nižnej Myši. Abschluss der Rettungsgrabung in Nižna Myšľa*. In: AVANS, 1986 (1987), p. 36.
- Béres – Lamiová-Schmidlová – Olexa 1991: J. Béres – M. Lamiová-Schmidlová – L. Olexa: *Záchrany výskum na polykultúrnom sídlisku v Nižnej Mysli, poloha Alamenev. Okr. Kosice. Rettungsgrabung auf der polykulturellen Siedlung in Nižná Mysla – Alamenev, Bez. Kosice*. In: VP, III. 1991, p. 166–190.
- Budinský – Krička-Mačala 1990: V. Budinský-Krička – P. Mačala: *Nové nálezy na východnom Slovensku. Neue Funde in der Ostslowakei. Fulianka*. In: AVANS, 1988 (1990), p. 42.
- Bichir 1997: Gh. Bichir: *Die freien Daker im Norden Dakiens*. In: AMP, XXI, (1997), p. 785–800.
- Bóna 1961 a: I. Bóna: *Az újhartyáni germán lovassir. Das germanische Reitergrab von Újhartyán*. In: AÉ, 88, 1961, nr. 2, p. 192–210.
- Bóna 1961b: I. Bóna: *Korai vaskor- Néprándorlaskor*. In: A kisvárdai vár története, Kisvárd, 1961, p. 78–94.
- Bóna 1976: I. Bóna: *A középkor hajnala*. Budapest, 1976.
- Bóna 1986: I. Bóna: *Szabolcs-Szatmár megye régészeti emlékei*. I. In: Szabolcs-Szatmár megye műemlékei. Budapest, 1986, p. 15–91.
- Budinský- Krička 1963: V. Budinský- Krička: *Sídlisko z doby rímskej a zo začiatkov stahovania narodov v Presove. Siedlung aus der römischen und der beginnenden Völkermigrationszeit in Prešov*. In: SlovArch, 11, 1963, nr. 1, p. 5–59.
- Budinský-Krička 1967: V. Budinský-Krička: *Východoslovenské mohyly. (Ostslowakische Hügelgräber)*. In: SlovArch, 15, 1967, p. 277–388.
- Budinský-Krička – Lamiová-Schmidlová 1990: V. Budinský-Krička – M. Lamiová-Schmidlová: *A late 1st century B.C.–2nd century A.D. cemetery at Zemplin*. In: SlovArch, 38, 1990, nr 2, p. 245–344.
- Cilinska 1959: Z. Cilinska: *Zachrane výskumy na východnom Slovensku*. In: AR, XI, 1959, p. 523–524.
- Csallány 1958: D. Csallány: *Hamvasztásos és csontvázas hun temetkezések a Felső-Tisza vidékén. Die hunnenzeitliche Brand- und skeletgraber in den Gebieten am oberen Lauf der Theiss*. In: HOMÉ, II, 1958, p. 83–101.
- Csallány 1961: D. Csallány: *Archäologische Denkmäler der Gepiden in Mitteldonaubecken (454-568 u.Z.)*. Budapest, 1961.
- Csallány 1966 a: D. Csallány: *Die Bereg- Kultur*. In: ActaAntArch, 10, 1966, p. 87–88.
- Csallány 1966 b: D. Csallány: *Beregsurán*. In: AÉ, 93, 1966, p. 297, nr.46.
- Csallány 1968: D. Csallány: *Beregsurány*. In: AÉ, 95, 1968, p. 132, nr.42.
- Csallány 1969: D. Csallány: *Beregsurány*. In: AÉ, 96, 1969, p. 257, nr.49.
- Diaconu 1986: Gh. Diaconu: *Dacii din nord-vest în epoca romană. Carpii în teritoriul intracarpatic*. In: SCIVA. 37. 1986, p. 296–308.
- Dienes 1960: I. Dienes: *Zábony*. In: RégFüz, ser. I, 13, 1960, p. 78.
- Dumitrașcu 1969: S. Dumitrașcu: *Săpăturile de la Unimăt*. In: Satu Mare StCom, 1, 1969, p. 41-47

³⁰⁵ Lovász 1992, p. 37; Végh 1974-75, p. 92; Végh 1989, p. 495.

³⁰⁶ Végh 1999, p. 219.

- Dumitraşcu 1972: S. Dumitraşcu: *O locuință descoperită în stațiunea arheologică "Șuculeu" de la Medieșu Aurit.* In: *Apulum* 10, 1972, p. 669-683.
- Dumitraşcu 1993: S. Dumitraşcu: *Dacia apuseană (Teritoriul dacilor liberi din vestul și nord-vestul României din vremea Daciei romane).* Oradea, 1993.
- Dumitraşcu 1997: S. Dumitraşcu: *Omnis Barbaria.* In: *AMP*, XXI, 1997, p. 305-366.
- Dumitraşcu 1997b: S. Dumitraşcu: *Ceramic discovered in the west of Roman Dacia (centuries II-IV. AD). Vase ceramice din secolele II-IV p. Chr. descoperite la vest de provincia Dacia.* In: *AMP*, XXI, 1997, p. 487-523.
- Dumitraşcu – Bader 1967: S. Dumitraşcu – T. Bader: *Așezarea dacilor liberi de la Medieșu Aurit. Die Siedlung der freien Daker von Medieșu Aurit.* Satu Mare, 1967.
- Gáčková 1987: L. Gáčková: *Prvá etapa záchranného výskumu v Šamodovciach. Erste Etappe der Rettungsgrabung in Šamodovce.* In: *AVANS* 1986 (1987), p. 45.
- Gáčkova 1991: L. Gáčková: *Nález z doby rímskej zo Samudoviec, okr. Michalovce. Funde aus römischer Zeit in Samudovce. Bezirk Michalovce.* In: *VP*, III, 1991, p. 157-166.
- Gindele 2004: R. Gindele: *Săpături arheologice în așezarea din epoca romană de la Supuru de Jos – Togul Cosmi. Archaeological diggings in the Roman Epoch site from Suuru de Jos – Togul lui Cosmi.* In: *AMP*, XXVI, 2004, p. 327-337.
- Godlowski 1994: K. Godlowski: *Die barbaren nördlich der Westkarpaten und Karpatenbecken – Einwanderungen, politische und militärische Kontakte.* In: *Specimina Nova*, 1994, p. 65-89.
- Gostar 1968: N. Gostar: *O stare de alarmă pe limesul de vest al Daciei.* In: *Analele Universității Iași, Istorie*, XIV, p. 93-103.
- Hampel 1892: J. Hampel: *A Nemzeti Múzeum Régiségtárának gyarapodása.* In: *AE*, 1892, XII, p. 372-380.
- Hampel 1896: J. Hampel: *A Nemzeti Múzeum Régiségtárának gyarapodása.* In: *AE*, 1896, XVI, p. 176-195.
- Hampel 1906: J. Hampel: *Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum 1906 évi állapotáról.* In: *AE*, XXVI, 1906, p. 40-43.
- Hampel 1911: J. Hampel: *A gávai sirlelet. (Szabolcs Megye).* In: *AE*, XXXI, 2, 1911, p. 135-147.
- Harhoiu 1997: R. Harhoiu: *Frühe Völkerwanderungszeit in Rumänien.* București 1997.
- Horedt 1973: K. Horedt: *Archäologische Deutungen. 3. Zur Deutung der Siedlung und des Gräberfeldes von Medieșu Aurit, jud. Satu Mare.* In: *Apulum*, 9, 1973, p. 91-98.
- Ignat-Bulzan 1997: D. Ignat – S. Bulzan: *Roman imperial period discoveries in the middle basin of Barcău river. Descoperiri de epoca romană în bazinul mijlociu al râului Barcău.* In: *AMP*, XXI, 1997, p. 487-523.
- Ioniță 1997: I. Ioniță: *Die freien Daker an der nordöstlichen Grenze der römischen Provinz Dakien, Dacii liberi la granița nord-estică a provinciei Dacia romană.* In: *AMP*, XXI, p. 879-905.
- Istvánovits 1986: E. Istvánovits: *Északkelet-Magyarország területének római kori története. Kandidátusi értekezés tézisei.* Budapest, 1986.
- Istvánovits 1990: E. Istvánovits: *A Felső-Tisza vidéke legkorábbi sarmata leletei 2.-3. századi sirok Tiszaavasváriból. The earliest Sarmatian finds of the Upper Tisza region-2nd-3rd century burials in Tiszaavasvári.* In: *NyJAMÉ*, p. 83-108.
- Istvánovits 1993: E. Istvánovits: *Some data on the history of Upper Tisza Region in the Roman Age.* In: *VP*, IV, 1993, p. 127-142.
- Istvánovits 1997: E. Istvánovits: *Some data on the ethnical and chronological determination of the Roman age population of the Upper Tisa region. Noi săpături arheologice în hotarul localității Beregsurány (Comitatul Szabolcs-Szatmár-Bereg).* In: *AMP*, XXI, p. 717-742.
- Istvánovits 1998: E. Istvánovits: *Adatok az Észak-Alföld 4. század végi – 5. század eleji lakosságának etnikai meghatározásához. Angaben zur ethnischen Bestimmung der Bevölkerung in der nördlichen Tiefebene am Ende des 4. und Anfang des 5. Jahrhunderts.* In: *MFME-StudArch*, IV, 1998, p. 309-325.
- Istvánovits-Kulcsár 1992: E. Istvánovits – V. Kulcsár: *Pajzsos temetkezések a Dunától keletre eső Kárpát-medencei Barbaricumban. Schild- Bestattungen im östlich der Donau gelegenen Barbaricum des Karpatenbeckens.* In: *NyJAMÉ*, 30-32, 1987-1989, p. 47-96.
- Istvánovits-Vaday 1983 a: E. Istvánovits – A. Vaday: *Beregsurány, Barátságkert.* In: *AE*, 110. 1983, p. 298. nr.39.
- Istvánovits-Vaday 1983 b: E. Istvánovits – A. Vaday: *Tarpa.* In: *AE*, 110, 1983, p. 299. nr.44.

- Iuga 1979: G. M. Iuga: *Raport preliminar privind cercetarea arheologică de la Mesteacăn (județul Maramureș)*. In: Materiale, XIII, 1979, p. 311–317.
- Jósa 1899: A. Jósa: *A Szabolcsvármegyei Múzeum ős- és középkori tárgyaitak ismertetése*. Nyiregyháza, 1899.
- Kiss 1991: A. Kiss: *Die Schatzfunde I und II von Szilágysomlyó als Quellen der gepidischen Geschichte*. In: ArchAust, 75, 1991, p. 249–260.
- Kobaly 1997: J. Kobaly: *Kultura przeworska na Ukrainie Zakarpaciej. The Przeworsk Culture in the Transcarpathian Ukraine*. In: WA, 53, 2, 1993–94 (1997), p. 31–56.
- Kobaly 1998: J. Kobaly: *A Przeworsk kultúrához tartozó sírleletek a Kárpátalján. Römmerzeitliche Waffen bestattungen in der Karpatoukraine und die Barbarenangriffe auf den Limes*. In: NyJAMÉ, 39–40, 1998, p. 113–126.
- Korek 1984: J. Korek: *Késő császárkori kút Kisvarsányról. Spätkaiserzeitlicher Brunnen von Kisvarsány*. In: FA, 35, 1984, p. 51–57.
- Kossina 1905: G. Kossina: *Über verzierte Eisenlanzenspitzen als Kennzeichen der ostgermanen*. In: Zeitschrift für Ethnologie, 37, 1905, 369–408.
- Kotigorosko 1980: V. Kotigorosko: *Итоги изучения могильника Iза i в Закарпатье. Results of investigations of the cemetery Iza I in the Trans-Karpathian Region*. In: SA, 1980, 1, p. 229–247.
- Kotigorosko 1987: V. Kotigorosko: *Жертвенник III–IV вв. н.э у села Солонцы. A sacrificial altar of the 3rd–4th centuries at the Solontsy village*. In: SA, 1987, 2, p. 176–191.
- Kotigorosko 1988: V. Kotigorosko: *III. századi harcos sírja Bányu (Bratovo) határában. Grab eines Kriegers aus dem 3. Jhs. der Gemarkung von Bratovo*. In: NyJAMÉ, 21–23, (1978–1980) 1988, p. 5–18.
- Kotigorosko 1991: V. Kotigorosko: *Antichitățile dacice din zona Tisei superioare*. In: Thraco–Dacica, XII, 1991, p. 114–132.
- Kotigorosko 1995: V. Kotigorosko: *Ținuturile Tisei Superioare în veacurile III î.e.n. – IV e.n.* București, 1995.
- Koós–Lovász 1991 a: J. Koós – E., Lovász: *Tiszaladány – Nagyhomokos*. In: RégFüz, 42, 1991, p. 26. nr. 54.
- Koós–Lovász 1991 b: J. Koós – E., Lovász: *Szentsimon – Hanfacker*. In: AÉ, 118, 1991, p. 126. nr.39.
- Kovács 1964–65: S. Kovács: *Jegyzetek a Bélavárhegyi leletekről. Aufzeichnungen über die Fundstücke aus Béla-Várhegy*. In: NyJAMÉ, 8–9, 1964–65 (1967), p. 25–33.
- Kovrig 1951: I. Kovrig: *A tiszalöki és a mádi lelet. Der Fund aus Tiszalök und Mád*. In: AÉ, 78, 1951, p. 113–120.
- Krekovič 1992: E. Krekovič: *Zur Datierung der Fürstengräber der Römischen Kaiserzeit in der Slowakei*. In: Probleme der relativen und absoluten Chronologie ab Latènezeit bis zum Frühmittelalter, Krakow 1992, 55–69.
- Krizsányi – Macák – Budinsky-Kricka – Macala 1984: J. Krizsányi – J. Macák – V. Budinsky-Kricka – P. Mačala: *Cikava. (Okr. Vranov nad Topľou)*. In: AVANS 1983, 1984, p. 52.
- Kurucz–Istvánovits 1992: K. Kurucz – E. Istvánovits: *Mátészalka és környékének története az őskortól a népvándorlásokig*. In: Mátészalka története. Ethnica. Debrecen, 1992, p. 147–178.
- Lamiová-Schmiedlová 1966: M. Lamiová-Schmiedlová : *Die Ostslowakei in der römischen Kaiserzeit*. In: VIIe Congrese International des Sciences Prehistoriques, Nitra, 1966, p. 1–16.
- Lamiová-Schmiedlová 1969: M. Lamiová-Schmiedlová: *Römerzeitliche Siedlungskeramik in der Südvestslowakei*. In: SlovArch, 17, 2, 1969, p. 403–501.
- Lamiová-Schmiedlová 1997: M. Lamiová-Schmiedlová: *Dacians on the territories of present Slovakia. Dacii pe teritoriul Slovaciei de astăzi*. In: AMP, XXI, 1997, p. 743–766.
- Lamiová-Schmiedlová – Mačala 1991: M. Lamiová-Schmiedlová – P. Mačala: *Nálezy z rozruseného pohrebiska zo starskej doby rimskej v Krakoviach, okr. Vranov nad Topľou. Funde aus einem gestörten Gäberfeld aus der älteren römischen Kaiserzeit in Krakovec, Bez. Vranov nad Topľou*. In: VP, 3, 1991, p. 133–145.
- Lamiová-Schmiedlová – Tomášová 1987: M. Lamiová-Schmiedlová – B. Tomášová: *Zistovací výskum v Ostrovanoch. Feststellungsgrabung in Ostrovany*. In: AVANS 1986 (1987), p. 65–66.
- Lamiová-Schmiedlová – Tomášová 1988: M. Lamiová-Schmiedlová – B. Tomášová: *Osada z doby bronzovej a brnciarska dielna z doby rimskej v Ostrovanoch, okr.Presov*. In: Nove obzory, 1988, 30, p. 77–96.

- Lamiová-Schmiedlová – Tomášová 1990: M. Lamiová-Schmiedlová – B. Tomášová: *Pokračovanie výskumu v Ostrovanoch. Fortsetzung der Grabung in Ostrovany*. In: AVANS 1988 (1990), p. 105–106.
- Lamiová-Schmiedlová – Tomasová 1991: M., Lamiová-Schmiedlová – B., Tomasová: *Výskum v Medžanoch. Grabung in Medžany*. In: AVANS 1989 (1991), p. 62.
- Lamiová-Schmiedlová – Tomášová 1992: M. Lamiová-Schmiedlová – B. Tomášová: *Štvrtá etapa výskumu v Ostrovanoch. Vierte Grabungsetappe in Ostrovany*. In: AVANS 1988 (1990), p. 105–106.
- Lamiová-Schmiedlová – Tomášová 1995: M. Lamiová-Schmiedlová – B. Tomášová: *Töpferöfen von der Wende des 4./ 5. Jahrhunderts in Ostrovany, Bezirk Presov*. In: *Kelten, Germanen, Römer im Mitteldonauegebiet vom Ausklang der Latene-Zivilization bis zum 2. Jahrhundert*. Brno–Nitra 1995, p. 121–127.
- Lamiová-Schmiedlová – Tomášová 1999: M. Lamiová-Schmiedlová – B. Tomášová: *Nálezový horizont z prelomu doby rímskej a doby stabovania národov na viacrstzovom sídlisku v Ostrovanoch. Der Fundhorizont von der Wende der römischen Kaiserzeit und der Völkerverwanderungszeit auf der mehrsichtigen Siedlung in Ostrovany*. In: *SlovArch*, XLVII, 2, 1999, p. 75–132.
- Lakó 1980: É. Lakó: *Raport preliminar privind săpăturile de salvare executate în anii 1978–1979*. In: *AMP*, IV, 1980, p. 31–35.
- Lazin 1980: Gh. Lazin: *Cuptoare dacice de ars ceramică din sec. II–IV e.n. descoperite la Satu Mare. Dakische Keramikbrenneröfen aus dem III–IV. Jahrhundert unserer Zeit, die im Satu Mare entdeckt wurden*. In: *SatuMare StCom*, 4, 1980, p. 133–42.
- Lazin 1981–82: Gh. Lazin: *Ceramica ștampilată din sec. II–IV e. n. descoperită în nord-vestul României. Stempelkeramik aus dem III.–IV. Jahrhundert unserer Zeit in Nord-Westen Rumäniens entdeckt*. In: *SatuMare StCom*, 5 – 6, 1981–82, p. 123–124.
- Lazin 1989: Gh. Lazin: *Rezultatele cercetărilor arheologice în așezarea (sec. I î.e.n. – sec. I e.n.) de la Lazuri, jud. Satu Mare*. In: *SympThrac*, 7, p. 312–314.
- Lazin 1995: Gh. Lazin: *O categorie aparte a ceramicii din sec. III–IV d.H. descoperită în nord-vestul României. Une categorie a part de la ceramique du III–IV siècle ap.Ch. decouvertes au nord-quest de la Roumanie*. In: *RevBistriței*, IX, 1995, p. 145 – 148.
- Lazin–Cionca 1986–87: Gh. Lazin – A. Cionca: *Noi descoperiri dacice din județul Satu Mare. Nouvelles découvertes daces dans le département Satu Mare*. In: *Satu Mare StCom*, 7–8, p. 85–93.
- Lazin–Iercoșan 1999: Gh. Lazin–N. Iercoșan: *Mădăras*. In: *CCAR 1998, Campania 1997*. Vaslui. (București), p. 70, nr. 83.
- Lehoczky 1892: T. Lehoczky: *Adatok hazánk archaeologiajához különös tekintettel Beregmegyére és környékére*. I. Munkács, 1892.
- Lehoczky 1912: T. Lehoczky: *Adatok hazánk archaeologiajához különös tekintettel Beregmegyére és környékére*. II. Munkács, 1912.
- Leszih 1939: A. Leszih: *Borsodmegyei székita leletek*. In: *FA*, 1-2, 1939, p. 70–81.
- Lovász 1991: E. Lovász: *Nyékkládbáza I-II. Kavicsbánya*. In: *RégFüz*, 43, 1991, p. 12. nr. 22.
- Lovász 1992: E. Lovász: *Adatok Északmagyarország római kori történetéhez. Neuere Angaben zur römischen Geschichte Nordungarns*. In: *NyJAMÉ*, 30–32, 1987–89 (1992), p. 31–47.
- Matei 1980: Al. Matei: *Repertoriul așezărilor aparținând dacilor liberi (sec. II–IV e. n.) descoperite pe teritoriul județului Sălaj. Verzeichnis der in Kreis Sălaj entdeckten Siedlungen der freier Daker (2–4 Jh.)*. In: *AMP*, IV, p. 229–243.
- Matei 1986: Al. Matei: *Raport de activitate al Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău pe anul 1985*. In: *AMP*, X, 1986, p. 805–807.
- Matei 1997: Al. Matei: *Die Töpferöfen für graue stempelverzierte Keramik aus Zalău. Cuptoarele pentru ars ceramică cenușie ștampilată descoperite la Zalău*. In: *AMP*, XXI, 1997, p. 367 – 455.
- Matei – Stanciu 2000: Al. Matei–I. Stanciu: *Vestigii din epoca romană (sec. II–IV. p.Chr.) în spațiul nord-vestic al României. Funde der römischen Kaiserzeit (2. –4. Jh. N. Chr.) im Nordwestgebiet Rumaniens*. Zalău, 2000.
- Macala–Macalova 1984: P. Mačala– H. Mačalova: *Dvorianky.(okr. Trebisov)*. In: *AVANS 1983, 1984*, p. 149.
- Marta–Gindele 1998–99: L. Marta – R. Gindele: *Săpăturile de salvare din comuna Apa*. In: *Satu Mare StCom*, 15–16, 1998–99, p. 267–276.
- Mihalik 1892: J. Mihalik: *Az őrmezei urnatemető*. In: *AE*, XII., 1892, p. 95.
- Nemoianu 1979: L., Nemoianu: *Sondajul arheologic de la Călinești (jud. Maramureș)*. In: *Materiale*, XIII, (Oradea), 1979, p. 133–134.

- Németi 1983: J. Németi: *Noi descoperiri din epoca migrațiilor din zona Carei. Neue Entdeckungen aus der Völkerwanderungszeit aus der Carei - Gegend.* In: SCIV, 34, 1983.
- Németi 1986–87: J. Németi: *Descoperiri arheologice din teritoriul localității Moftinu Mic (jud. Satu Mare). Archäologische Entdeckungen auf dem Gebiet des Dorfes Moftinu Mic (Kreis Satu Mare).* In: Satu Mare StCom, 7–8, p. 101–137.
- Németi–Gindele 1997: J. Németi– R. Gindele: *Beiträge zur Geschichte des Careigegend im 2–4 Jahrhundert n. Chr. Contribuții la istoricul zonei Careiului în secolele II–IV p.Chr.* In: AMP, 21, 1997, p. 599–703.
- Németh 1966: P. Németh: *Az 1965–66. évek fontosabb régészeti adatai Szabolcs-Szatmárban.* In: SzSzBSz, I.2, 1966, p. 84–90.
- Németh 1970 a: P. Németh: *Kisvárdá.* In: RégFüz, I, 23, 1970, p. 51.
- Németh 1970 b: P. Németh: *P: Kisvárdá* In: AÉ, 97, 1970, p. 313.
- Németh 1988: P. Németh: *Frühgepidische Graberfunde an der oberen Theiss.* In: Germanen, Hunnen und Awaren..., Nürnberg, 1988, p. 219–222.
- Olędzki 1999: M. Olędzki: *Kultura przeworska w dorzeczu górnej Cisy. Zarys problematyki. The Przeworsk Culture in the Upper Tisza basin. Outline of problems.* In: PraceMat, 41, 1999–2001, p. 137–159.
- Olędzki 2001: M. Olędzki: *The Upper Tisza Basin in the Roman period. Remarks on settlement and cultural changes.* In: Das mitteleuropäische Barbaricum und die Krise des römischen Weltreiches im 3. Jahrhundert, p. 105–136, Brno, 2001.
- Opreanu 1994: C. H. Opreanu: *Neamurile barbare de la frontierele Daciei romane și relațiile lor politico-diplomatice cu Imperiul. The barbarian Neighbours of Roman Dacia and their Political and Diplomatic Relation with the Empire.* In: EphNap, 4, 1994, p. 193–220.
- Opreanu 1998: C. H. Opreanu: *Dacia Romană și Barbaricum. Roman Dacia and Barbaricum.* In: Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica XVII, Timișoara, 1998.
- Opreanu 2003: C. H. Opreanu: *Transilvania la sfârșitul antichității și în perioada migrațiilor. Transylvania at the end of Antiquity and during the Migration Period. An approach to cultural history.* Cluj 2003.
- Pastor 1960: J. Pastor: *Sídlisko v Blažiciach.* In: AR, XII, 1960, p. 800–810.
- Pastor 1961: J. Pastor: *Sídliskový výskum v Blažiciach.* In: Študijné Zvesti, 6, 1961, p. 83–122.
- Pastor 1962: J. Pator: *Sídlisko v Kostanoch.* In: AR, XIV, 1962. 5, p. 625–630.
- Pastor 1965: J. Pastor: *Blažice, Bohdanovce i Hranica pod Koszycami (wykopaliska w latach 1963–1964).* In: ActaArchCarp, VII, 1965, p. 87–95.
- Pastor 1970: J. Pastor: *Archeologický výskum Východoslovenskeho múzea v rokoch 1967–1968.* Archäologische Forschung des Ostslowakischen Museums in den Jahren 1967–68. In HC, 2. 1970, p. 143–187.
- Párducz 1957: M. Párducz: *Római császárkori telep Miskolcon. Siedlung aus der römischen Kaiserzeit in Miskolc.* In: HOMÉ, 1, 1957, p. 45–59.
- Párducz–Korek 1958: M. Párducz – J. Korek: *Császárkori telep Ózdon.* In: AÉ, 85, 1958, p.
- Pieta 1982: K. Pieta: *Die Púchov– Kultur.* Nitra, 1982.
- Pop 1997: H. Pop: *The Repertoire of Discoveries from the Roman Age Beyond the Limes on the Territory of Sălaj County (2nd –4th Centuries A. D.). Repertoriul descoperirilor de epocă romană din afara limesului pe teritoriul județului Sălaj (secolele II–IV. p. Ch.).* In: AMP, 21, 1997, p. 457– 486.
- Popa–Harhoiu 1989: R. Popa– R. Harhoiu: *Mărturi arheologice din Maramureș aparținând mileniului I e. n. Archaeologische Zeugnisse aus Maramuresch aus dem I Jahrtausend u. Z.* In: SCIVA, 40, 3, 1989, p. 249–271.
- Popa– Kacsó 1974: R. Popa – K. Kacsó: *Cercetări arheologice la Călinești - Maramureș. Reserches archéologiques à Călinești- Maramureș.* In: SCIVA, 25/4, 1974, p. 561–578.
- Rainer 1993: P. Rainer: *Tiszaudány- Nagyhomokos.* In: AÉ, 120, 1993, p. 114. nr. 31.
- Révész 1986: L. Révész: *Miskolc. Szécsényi ut.* In: AÉ, 113, 1986, p. 277. nr. 50.
- Richtofen 1930: B. Richtofen: *Nébány III. századi vandál lelet Szabolcs vármegyéből. Einige wandalische Fundstücke des 3. Jahrhunderts n. Chr. aus dem Kom. Szabolcs.* In: AÉ, 44, 1930, p. 238–240.
- Salamon –Török 1960: Á. Salamon – Gy. Török: *Funde von NO-Ungarn aus der Römerzeit.* In: FA, 12, 1960, p. 145–171.
- Salamon 1966: Á. Salamon: *Zalkod- Jakab domb.* In: AÉ, 93, 1966, p. 297, nr. 43.
- Salamon 1969: Á. Salamon: *Kaiserzeitliches Fundmaterial aus Nord- und Ostungarn.* In: Klio, 51, 1969, p. 325–327.
- Salamon 1970 a: Á. Salamon: *Árka. Kaiserzeitliche Siedlung.* In: Anteus, 1, 1970, p. 140, nr. 39.
- Salamon 1970 b: Á. Salamon: *Garadna. Kaiserzeitliche Siedlung.* In: Anteus, 1, 1970, p. 141, nr. 40.
- Salamon 1970 c: Á. Salamon: *Gibárt. Kaiserzeitliche Siedlung.* In: Anteus, 1, 1970, p. 141, nr. 41.

- Smisko 1960: M. Smisko: *Карпатські кургани першої половини I тисячоліття нашої ери*, Київ 1960.
- Stanciu 1985–86: I. Stanciu: *Ceramică din secolele II–IV descoperită la Ciunești, jud. Satu Mare*. In: AMN, 22–23, 1985–86, p. 553–568.
- Stanciu 1995: I. Stanciu: *Contribuții la cunoașterea epocii romane în bazinul mijlociu și inferior al râului Someș. Contribution to the Knowledge of the Roman Imperial Period in the Middle and Lower Basin of the Someș River*. In: EphNap, 5, 1995, p. 139–227.
- Strakosova 1992: J. Strakosova: *Záchraný výzkum v Humennom. Rettungsgrabung in Humenné*. In: AVANS 1990, 1992, p. 95.
- Vaday 1984: A. Vaday: *Beregsurány– Barátságkert und Vásárostóhát*. In: AÉ, 111, 1984, p. 269. nr.38.
- Vakulenko 1999: L. Vakuleno: *Beiträge zur ethnischen Bestimmung des Gräberfeldes von Solonzi/ Kisszelemenc (Karpatoukraine). Adatok a szolenci/ Kisszelemenc (Kárpátalja) temető etnikai meghatározásához*. In: NYJAMÉ, XLI, 1999, p. 161–173.
- Vende 1909: A. Vende: *Szatmár Vármegye őskora*. Budapest, 1909, p. 402–411.
- Végh 1964: K. Végh: *Koracsászárkori település maradványa a miskolci Szabadság-téren. (Frühkaiserzeitliche Siedlungsreste auf dem Szabadság- tér in Miskolc)*. In: HOMÉ, 4, 1962–63 (1964), p. 45–62.
- Végh 1971: K. Végh: *Szarmatakori leletek a Miskolci Herman Ottó múzeumban. Sarmatenzeitliche Funde im Herman Ottó Museum von Miskolc*. In: HOMÉ, X, 1971, p. 87– 114.
- Végh 1974–75: K. Végh: *Régészeti adalékok Észak-Magyarország i. sz. I–IV. Századi történetéhez . Archäologische Beiträge zur Geschichte Nordungarns im I–IV. Jahrhundert n. Z.)*. In: HOMÉ, 13–14, 1974–75 (1975), p. 65–129.
- Végh 1985: K. Végh: *Császárkori telep Észak-Magyarországon. Kaiserzeitliche Siedlung in Nordungarn*. In: AÉ, 112, 1985, p. 92–109.
- Végh 1989: K. Végh: *Császárkori telep Miskolc-Szirma. A kaiserzeitliche Siedlung in Miskolc-Szirma*. In: HOMÉ, 27, 1989, p. 463–499.
- Végh 1999: K. Végh: *Császárkori telep Szirmabesenyőn. Eine Siedlung aus der Kaiserzeit in Szirmabesenyő*. In: HOMÉ, 37, 1999, p. 181–223.
- Werner 1959: J. Werner: *Studien zu Grabfunde des V. Jahrhunderts aus der Slowakei und der Karpatenukraine*. In: SlovArch, 7, 1959, p. 422–438.
- Wolf 1994: M. Wolf: *Felsőszolca. Várdomb*. In: RégFüz, 46, 1994, p. 68. nr. 98.
- Zirra 1967: Vl. Zirra: *Un cimitir celtic în nord-vestul României. Ciunești (I)*, Baia Mare, 1967.

*Der Forschungsstand der Römerzeit und der frühen Völkerwanderungszeit im Oberen Theißgebiet
(Zusammenfassung)*

Der studierte Raum wurde auf Grund des geographischen Prinzips umgegrenzt, nach dem hydrographischen System des Flusses Theiß, bis zur endgültigen Verlassung der Hügelland und Ausgang zur Ungarischen Tiefebene. Außer des geographischen Begrenzungsprinzips sollten wir auch die ehemaligen politischen Begrenzungen beachten, nach Süd-Osten von unseren Arbeitsraum war der dakische Limes und nach Süden der sogenannte sarmatische Limes, der theoretisch und ungefähr auch die nördliche Grenze der sarmatischen Sachkultur ist.

Das Obere Theißgebiet liegt heutzutage im Bereich vierer Staaten: Rumänien, Ukraine, die Slowakei und Ungarn. Dieser Raum wurde, auf Grund der Schwerpunkten jedes Staates (Forschungsprogramme, Rettungsgrabungen) und auf Grund der Orientierung der Fachleuten aus den zonalen Forschungszentren (Zalău, Satu Mare, Ujgorod, Nyíregyháza, Miskolc, Kosice) nicht gleichermäsig geforscht. Eine spezielle Charakteristik des Obere Theißgebiets ist die Forschung der Siedlungen und wurde keine einzige Siedlung oder kein Gräberfeld ganzwertig freigelegt. Diese Forschungslücken beschweren sehr die Ausarbeitung einer inneren Chronologie und das Definieren einiger Referenzsiedlungen oder Gräberfelder.

Das Obere Theißgebiet war in der römischen Kaiserzeit und in der frühen Völkerwanderungszeit eine Kontaktzone zwischen den germanischen Sachkulturen mit der nördlichen Abstammung und dem sarmatischen Sachkultur aus der Tiefebene des Karpatenbeckens. Im Studium dieses geographischen Raums sollen wir auch mit einem Weiterleben der dakischen Sachkultur aus voriger Zeitspanne und mit dem Romanisierungsprozeß der barbarischen Sachkulturen zwischen den Provinzen Dacia und Pannonia rechnen.

Die archäologischen Fundanalysen wurden bis zu den 90er Jahren von den politischen Staatsgrenzen beschränkt, es fehlt ein einheitliche Standpunkt für das vollständige Obere Theißgebiet. In fast allen Veröffentlichungen geht es um die Przeworsk Kultur und die dakische Sachkultur. Auf Grund der Siedlungsspuren wurde in der Ostslowakei die Prešov Gruppe wie eine lokale Ausprägung der Przeworsk Kultur in den Phasen C3-D1 definiert, für

die Bereg Kultur im Nord-Osten Ungarns ist die häufige Benutzung der eingestempelten Keramik in den Phasen C2-D1 charakteristisch. Auf Grund der Gräberfunden wurden im Nord-Osten Ungarns die Ártánd und Tiszadob Gruppe in der Phase D1 mit den sarmatisch-germanischen Körpergräbern beschrieben und in der Karpatukraine die Karpatische Hügelgräber-Kultur mit den Brandbestattungen bestimmt.

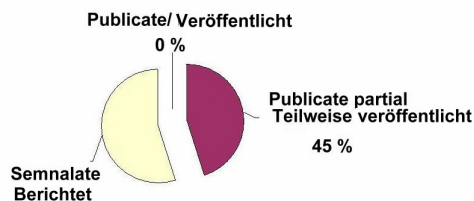
Die Verfasser haben in fast allen Veröffentlichungen aus diesem Areal die ethnische Identifizierung versucht. Im Allgemeinen sind die Daker auf Grund der handgearbeiteten Keramikfunde mit plastischen Verzierungen, mit einem Vorleben in voriger Sachkultur vorgebracht. Die Karpatische Hügelgräber Kultur und das Gräberfeld von Mediesu Aurit wurden auch mit den Stämmen der Großen Daker und auch mit den Kostoboken identifiziert. Die Przeworsk Kultur wurde zuerst auf Grund von Brandgräbern mit Waffenbeigaben bemerkt, aber die charakteristische Przeworskkeramik ist auch in den Siedlungen sichtbar. Im Oberen Theißgebiet wurde die Przeworsk Kultur im Allgemeinen mit den Stämmen der Vandalen identifiziert, aber man versuchte die Sachkultur mit der Ausprägung der verschiedenen, in den antiken Quellen erwähnten Stämmen zu identifizieren. Mit großer Wahrscheinlichkeit erscheinen die Dakringi in den Quellen infolge eines Kopierfehlers, der griechische Buchstabe „Α“ wurde mit „Δ“ verwechselt. Dieser Stammname wurde als ein möglicher Ausdruck des Miteinanderlebens der dakischen und lakringischen Sachkulturen gedeutet, weit widerspiegelt in den archäologischen Funden aus dem Oberen Theißgebiet.

Nach der Meinung einiger Verfasser sollten die Buren theoretisch irgendwo im Nord-Osten Ungarns oder im Nord-Westen Rumäniens, irgendwann im Zeitraum der Dakisch-Römischen Kriegen gesucht werden. Auf Grund der schriftlichen Quellen wurde die Anwesenheit der Gepiden schon im III. Jahrhundert vorausgesetzt und mit den Brandbestattungen ohne Sporen, mit konischen Schildbuckeln oder mit Körpergräbern mit dem Sântana de Mureș-Cerneahov Charakter identifiziert. Sie lebten in den Siedlungen von Mediesu Aurit- La Oșanu und Beregsurany-Baratsagkert.

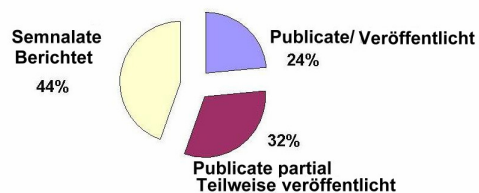
Man hat die archäologischen Spuren der Quaden in der Gegend der Stadt Miskolc freigelegt, später wurden die quadien Elemente als Importsachen bestimmt und die archäologischen Funde aus den Siedlungen mit den Vandalen identifiziert.

Im Jahre 1958 hat man geglaubt, dass die Grabfunde aus Hejőkeresztúr, Palkonya, Nyíregyháza-Stadion, Tiszadob-Ókenéz mit den Hunnen hätten in Verbindung gesetzt werden. In der nächsten Zeit wurde erklärt, daß diese Funde keine selbständige Gruppe gestellten, man kann die am Ende des. IV. Jahrhunderts- in der ersten Hälfte des V. Jahrhunderts datieren, aber die können nicht mit den Hunnen identifiziert werden.

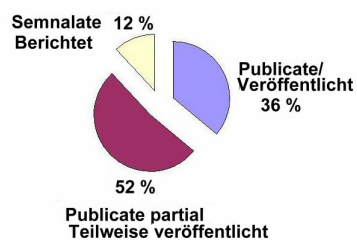
Asezări cu număr necunoscut de complexe cercetate
Siedlungen mit unbekannter Zahl der erforschten Befunde

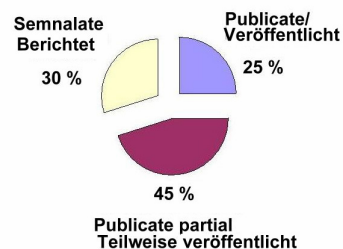
Asezări cu 1-2 complexe cercetate
Siedlungen mit 1-2 geforschten Befunden

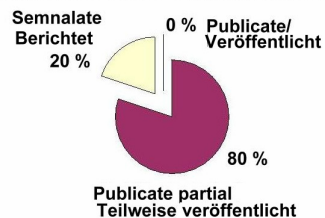
Asezări cu 3-10 complexe cercetate
Siedlungen mit 3-10 geforschten Befunden

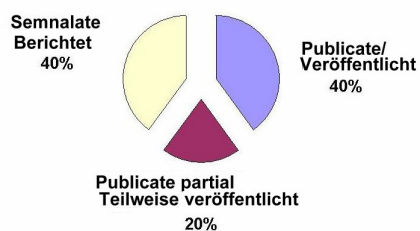
Asezări cu 10-50 complexe cercetate
Siedlungen mit 10- 50 geforschten Befunden

Asezări cu peste 50 de complexe cercetate
Siedlungen mit mehr als 50 geforschten Befunden

Asezări fără complexe cercetate
Siedlungen ohne geforschten Befunden

Descoperiri funerare

	Morminte de incinerare plane	Morminte de incinerare tumulare	Morminte de inhumație
1. Apa	1		
2. Ardanovo-Rokutni	5		
3. Ardanovo Ternik	1		
4. Ardanovo Kostici	1		
5. Badon	4		
8. Bicz	1?		
9. Boinești	1?		
15. Gibárt	1		
16. Hejőkeresztúr	1		
21. Kékcse	1		
27. Kvakovce	?		
28. Kvasovo	3		
29. Lastovce	1		
31. Lesne	1		
34. Medieșul Aurit	74		
36. Muhi	1		
39. Nagyvarsány	1		
40. Nyékládháza	?		
38. Novoselica	1		
47. Stanovo I	1?		
48. Stanovo II	1?		
49. Stanovo III	1?		
50. Stanovo IV	1?		
52. Svaljevo	1		
56. Tiszakanyár	1		
60. Vásárosnamény	1?		
61. Verhnya Viznyica	1		
62. Zemplin	177 cca. 75 sec. II-III	15	
10. Bratovo		1	
17. Iza I		11	
18. Iza II		12	
30. Lazuri		1	
32. Liskovo		1?	
42. Pațkanevo		2	
44. Russkoe Pole		16	
45. Russkoe Pole		3	
51. Streda na Bodrogom		1	
6. Barabás Bagolyvár			1
7. Bereg (Comitat)			1
11. Cana			?
12. Gáva Lónyai csat.			1
13. Gáva Katóhalom			1
14. Gelénes			1
22. Kisvárdá Nagyboldogasszony ut			4
23. Kisvárdá Darusziget			1
33. Mád			1
35. Miskolc Szirma			4
40. Nyékládháza			?
53. Székely			1

54. Szirmabesenyő			1
57. Tiszakarád			50
58. Tiszapalkonya			1
61. Záhony			1
59. Urziceni			1
55. Șimleul Silvaniei	?	?	?

Descoperiri întâmplătoare care provin probabil din inventare funerare

Localitate	Nr. piese	Tip probabil de mormânt
24. Klemovec	1	incinerație
41. Osoj	3	incinerație
46. Smogolovica	1	incinerație
19. Kalnik	1	incinerație tumulară
20. Kapusany	6	inhumație
25. Kosice mina de magnezit	3	inhumație
26. Kosice între Koseice și Barca	3	inhumație
43. Rétközberencs	1	inhumație

	Publicat
	Publicat parțial
	Semnalat

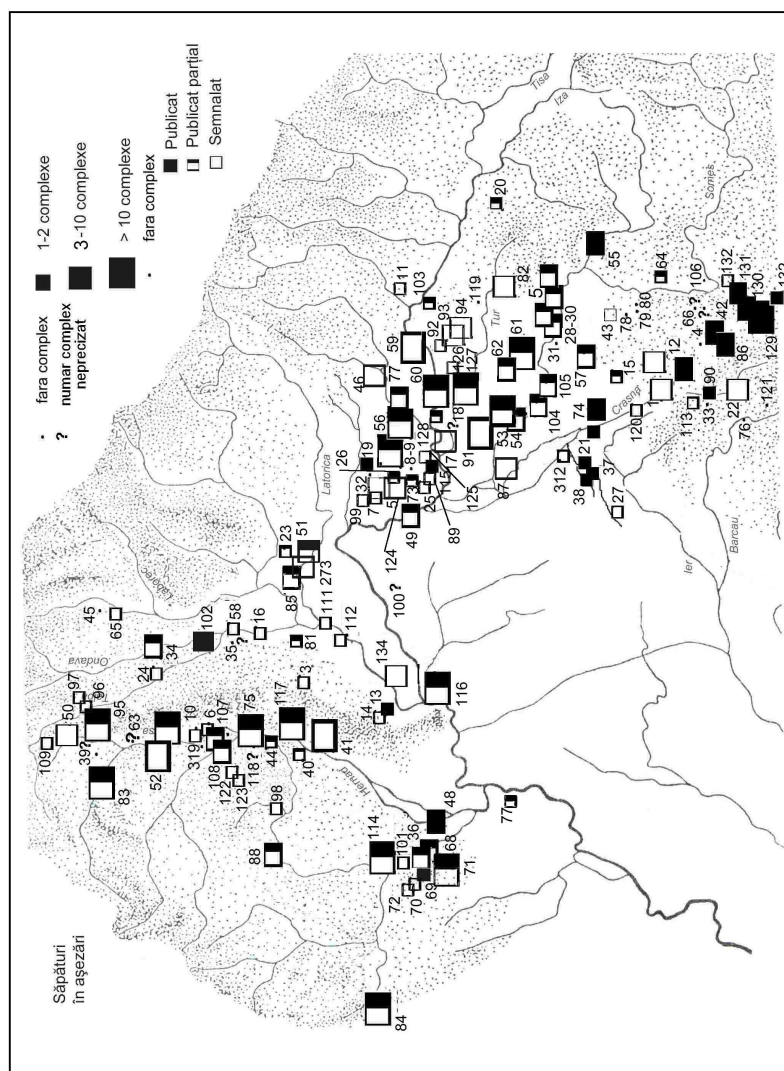
Așezări cercetate

1870-2000	Loc uinț ă	At eli er	Vatră/ Cupto r	Groapă cu pereți arși	Groapă de provizii	Complex destinație nedeterminată	cu	Total
1. Acâș- Râțul lui Maitini								?
2. Apa- Moșia Brazilor				2		10		12
3. Árka- nord-estul satului	1							1
4. Badon- La Nove								-
5. Bakta- fără toponim	1					?		?
6. Barca- Baloty	1					3		4
7. Beregovo VI.		2		3				?
8. Beregsurány Barátság kert	?	50						?
9. Beregsurány Vám	2?			1?		1?		450
10. Blazice- Dorina	3	3	5			12		23
11. Bobovo				1				1
12. Bocșa- La Pietriș	1				6			7
13. Bodrogkeresztúr Tokaji ut								?
14. Bodrogkeresztúr Kutyasor						1		1
15. Bolda- La spini		1						1
16. Bracovce- Cimitir				1?		?		
17. Bratovo- Patra				5				5
18. Bratovo- Gadaditag								?
19. Bucea- Fără toponim	1					2		3
20. Călinești- Rogoaze	2							?
21. Căpleni- Kozard						1		1
22. Cehei- Misiș					3			3
23. Cholmoc- Fără toponim						1		1
24. Cikava- Vysne Klíny		1						1
25. Cioma		1						
26. Cioncaș- Macskás				7		5		12
27. Ciumești- Malomháta	1							1
28. Culciu Mare- Bogilaz	2							?

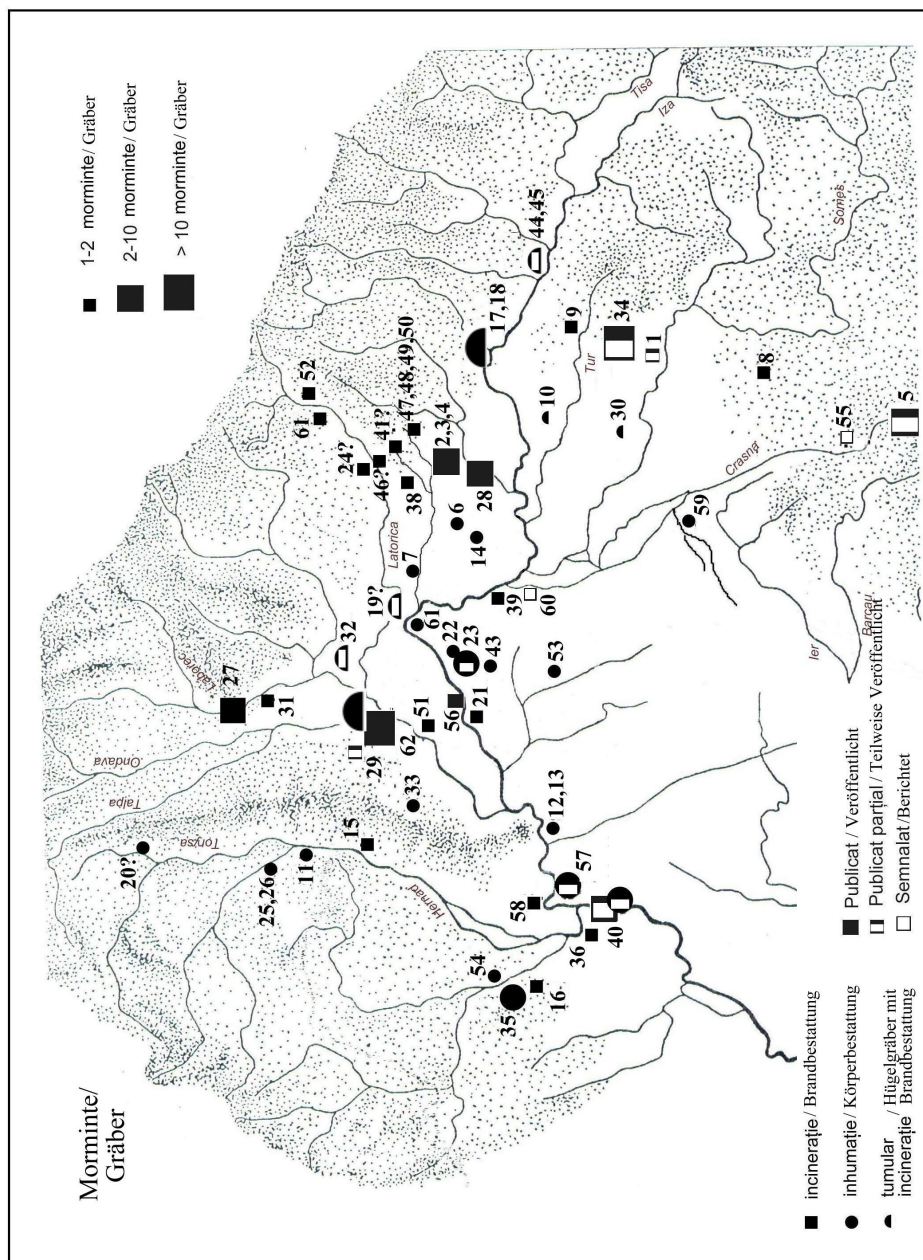
29. Culciu Mare- Sub grădini						?
30. Culciu Mare- Zöldmező	3			3		?
31. Culciu Mic- La silozuri						?
32. Dedovo- Fără toponim	1		1		1	2
33. Doh- La Izvoare						-
34. Dubravka- Meierhof Komanica			5		2	7
35. Dvorianky- Velky köves						?
36. Felsőzsolca- Várdomb					2	2
37. Foieni- Cărmidărie					1	1
38. Foieni Lutărie Veche		1				1
39. Fulianka- Dubina						?
40. Garadna- Kastélyzug	1					1
41. Gibárt- Malul Hernádului	?				?	13
42. Hereclean- Dâmbul Iazului	5				4	9
43. Homorodul de Sus- Lunca					12	12
44. Hranička pri Hornade- Mina de piatră	1					1
45. Humeně- Terasa Laborecului						-
46. Hurbok- Mocsar	2			10		12
47. Kehnec- Fără toponim	1					1?
48. Kistokaj- Gerenda homokbánya					8	8
49. Kisvarsány- Tisza part					4	4
50. Koprivnica- Surove			3			3
51. Kortnyany- Irtas		1			3	4
52. Kostany- Cintorym	1			15	13	29
53. Lazuri- Lubi tag	1				6	7
54. Lazuri Râtul lui Bela		10				?
55. Lăpușel- Ciurgău					5	5
56. Luzanka- Sad Druby	2	6	2		47	59
57. Mădăras- La pășune					6	6
58. Male Trakany- zona căii ferate			1			1
59. Malje Grevcy- Fără toponim				14	4	16
60. Matievo- Laz	1			4	21	26
61. Medieșul Aurit- Șuculeu	7	10				?
62. Medieșul Aurit- La Oșanul	1	3				4
63. Medzany- Fără toponim	2			?	?	?
64. Mestecăni- La Parhon	1					1
65. Michalovce- str. Latomirska n.485				1		1
66. Mirșid- Pe luncă						?
67. Miskolc- Sötétkapu						-
68. Miskolc- Rákóczi ut						?
69. Miskolc- Szabadságtér			1			1
70. Miskolc- Zsarnaitag			1			1
71. Miskolc- Szirma. Soskas	7		10		25	42
72. Miskolc- Szécsényi ut	1				1	2
73. Mocala- Fără toponim					1	1
74. Moftinul Mic- În spatele gării	1				3	4
75. Nizna Mysla- Alemenev	6	3			5	14
76. Nușfalău- Tigoiul lui Benedek						-
77. Nyékládháza- Kavicsbánya II.	2					2
78. Oarța de Jos- Valea rusului						-
79. Oarța de Sus- Măgură						-
80. Oarța de Sus- Oul făgetului						-

81. Oborin- curtea fermei de stat						1	1
82. Oraşul Nou- Pe şes	1			2			3
83. Ostrovany- Nad Imunou	5	1				14	20
84. Ózd- Stadion	22	11				61	94
85. Palody Komarovci- Nadas	3		1			?	?
86. Panic- Uroikert	1					5	6
87. Panyola- Ásottfok						1	1
88. Peder- Kenderföld	1			3		5	9
89. Perekrestia						1	1
90. Pericei- Keller tag						1	1
91. Petea/ Csengersima- Vama							peste 1000
92. Petrovo- Paptag	?		?				20
93. Petrovo- Laz				4			4
94. Petrovo- Fabrica de cărămizi				30			30
95. Presov I- Piaţa Pavlovicovo	4	1		1		35	41
96. Presov II- Myto							?
97. Presov III- str. Cervenej Armady		2					2
98. Resica- curtea fermei de stat				1			1
99. Rafailovo				1	1		2
100. Rétközberencs- Paromdomb							?
101. Sajókeresztúr- Homokbánya						4	4
102. Samudovce- Prvý diel- Úzke						5	5
103. Sarasäu- Zápodie	1						1
104. Satu Mare- Fermele 2,8	1	2					?
105. Satu Mare- Pădurea Noroieni				1			1
106. Sâncraiu Silvaniei- Laz							-
107. Sebastovce Barca- Zebes	3	1	1			37	42
108. Sena III- Hlinik						5	5
109. Sol- spre Caklov						1	1
110. Solonci- Kovacs-szene	1				7	1	9
111. Somotor- parcela 560-5	1		1				2
112. Streda na Bodrogom- Bálványhegy						1	1
113. Supuru de Jos- Togul lui Cosmi	1						1
114. Szirmabesenyő- Homokbánya	3		3			43	50
115. Tarpa- Almatároló				2		2	4
116. Tiszaladány- Nagyhomokos	4		2?			214	218
117. Trstené pri Hornáde- Malul Hernadului	1				2	12	15
118. Turnianske Pohradie- Velka luka							?
119. Turulung- sub dealul Pustiu							-
120. Unimăt- La Dălboci							-
121. Valcău de Jos- Pe şes						2	2
122. Valaliky- grădina Sviatko	1						1
123. Valaliky- între Barca şi Buzice	1			4			1
124. Verbovec	2				3		
125. Vinogradovo				1	3		4
126. Vovcanskoe 1,5 km sud-vest de localitate		8		1		9	18
127. Vovcanskoe- Cornaja Voda	3					?	?

128. Zabolotie						1	1
129. Zalau- Bd. Mihai Viteazu	12	1		7		7	27
130. Zalău- ISCIP				3		8	11
131. Zalău- Valea Mății						15	15
132. Zalău- bazinele PECO		1					1
133. Zalău- Str. Republicii 21-23							
134. Zalkod- Jakabdomb	2		1			12	15
135. Zastavnoe-					3		3

Harta 1. Așezări din epoca romană și prima epocă a migrațiilor cercetate în Bazinul Tisei Superioare
Karte 1. Geforschte Siedlungen aus Römerzeit und frühe Völkervanderungszeit im Oberen Theißgebiet

Harta 2. Descoperiri funerare din epoca romană și prima epocă a migrațiilor din Bazinul Tisei Superioare
Karte 2. Grabfunde aus Römerzeit und frühe Völkerwanderungszeit im Oberen Theißgebiet